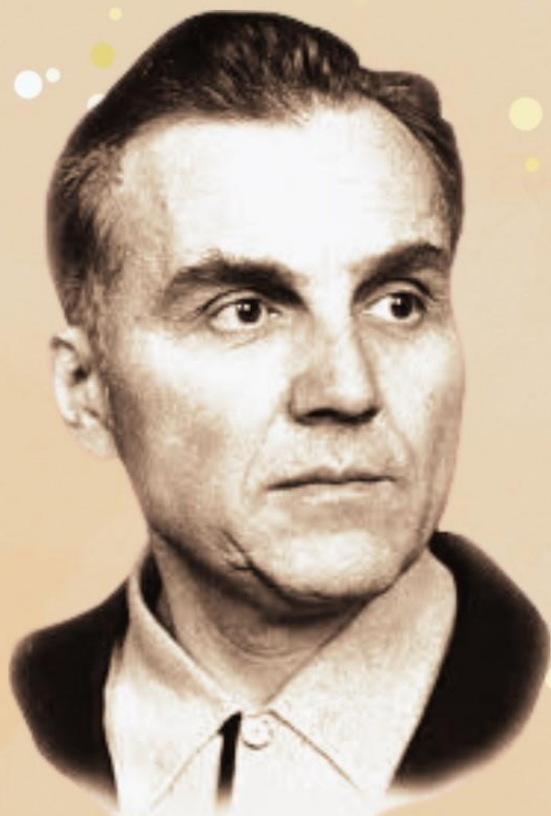

**Василь Олександрович
Сухомлинський:
надихає, навчає, розвиває**

до **105**-річчя
з дня народження
В.О. Сухомлинського

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ЦЕНТР ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ СВЯТОШИНСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА КИЄВА

Василь Олександрович Сухомлинський: **надихає, навчає, розвиває**

(до 105-ї річниці від дня народження Василя Сухомлинського)

Матеріали педагогічних читань

(20 вересня 2023 р.)

(Електронне видання)

2024

УДК: 373.2(477)(084.4)

Схвалено вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України,
протокол №3 від 29 лютого 2024 року

Рецензенти:

Кириченко В. І., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України.

Герасимук М. М., директор Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва.

Василь Олександрович Сухомлинський: надихає, навчає, розвиває: зб. матер. пед. чит. / авт. упоряд. Г. Ковганич; ред. Г. Ковальчук, К. Безрук. Київ, 2024. 142 с.

У збірнику представлено матеріали педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення», що відбулися 20 вересня 2023 року у партнерстві Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України з Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» та Центром позашкільної роботи Святошинського району міста Києва.

До збірника увійшли статті, які присвячені вивченню педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського та впровадженню його передових ідей в освітній процес сучасних закладів освіти. Предметом обговорення педагогічних читань став творчий доробок видатного українського педагога-гуманіста, його погляди на діяльність вчителя, освітній процес, взаємодію між закладами освіти та родиною, шляхи впровадження ідей Василя Сухомлинського у сучасну освітню практику.

Розрахований для наукових та педагогічних працівників, аспірантів та студентів.

Редколегія може не поділяти погляди авторів, викладені у збірнику.

Повну відповідальність за опублікований матеріал несуть автори.

©ІПВ НАПН, ЦПР

Святошинського р-ну м. Києва,
автори статей, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОЄКТУ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ»	6
<i>Ковганич Г., Ковальчук Г.</i> Концептуальні засади проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»	6
Орієнтовна тематика питань для обговорення на педагогічних читаннях	11
Програма педагогічних читань	17
Портфоліо висловів «Велич постаті Василя Олександровича Сухомлинського»	21
<i>Ковганич Г., Сторожко Л., Кучинська Н.</i> Золотослів Василя Олександровича Сухомлинського	25
1. Організація діяльності школи	25
2. Педагогічне керівництво закладом освіти	27
3. Дитина, дитинство, дитячий колектив	28
4. Вчитель у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського	30
5. Розвиток педагогічної творчості, майстерності педагога	36
6. Навчання учнів	39
7. Виховання учнів	42
8. Виховання успіхом у навчанні	50
9. Виховання громадянина-патріота	51
10. Моральне виховання особистості	52
11. Роль книги в навчанні, вихованні дитини	54
12. Роль природи у вихованні дітей	56
13. Роль казки у вихованні дітей	57
14. Виховання працею	58
15. Взаємодія школи і сім'ї	58
16. Виховання особистості в колективі	62
Рекомендаційний список літератури	64

РОЗДІЛ II. ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ	66
<i>Бех І.</i> Грані батьківської педагогіки Василя Сухомлинського	66
<i>Апанасенко Ю.</i> Особистість педагога крізь призму поглядів Василя Олександровича Сухомлинського	71
<i>Ковганич Г.</i> Велич постаті Василя Олександровича Сухомлинського	80
<i>Корольчук О.</i> Ідеї видатного українського педагога Василя Сухомлинського про формування соціально успішної особистості	86
<i>Кучинська Н.</i> Василь Сухомлинський про підготовку дитини до школи	93
<i>Новодворська Т.</i> Формування професійного іміджу педагога на основі ідей В. О. Сухомлинського	101
<i>Олейничук І.</i> Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського – джерело ідей та натхнення	106

РОЗДІЛ І

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОЄКТУ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ»

Концептуальні засади проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»

(Проект надруковано: Ковганич, Г.Г. & Ковальчук, Г. С. (2023). *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Грані особистості педагога у вимірах сьогодення* (с. 84–87). НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського)

Актуальність проєкту

28 вересня виповнюється 105 років з дня народження Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970) видатного педагога, творча спадщина якого відзначається багатогранністю і яскраво вираженим новаторським характером.

Предметом обговорення педагогічних читань є творчий доробок видатного українського педагога-гуманіста, його погляди на діяльність вчителя, на освітній процес, взаємодію між закладами освіти та родиною, шляхи впровадження ідей Василя Сухомлинського у сучасну освітню практику.

Педагогічні читання – це майданчик для дискусій, пошуку рішень, обміну знаннями і досвідом, осмислення питань професійного розвитку, спонукання до проактивної позиції в професійному вдосконаленні.

Мета проєкту: вивчення теоретико-практичної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського у контексті проблематики педагогічних читань, окреслення ідей, що стануть підґрунтям для особистісного професійного розвитку педагогів закладу освіти.

Завдання проєкту:

- розширення уявлення учасників про непересічну та унікальну особистість Василя Олександровича Сухомлинського, актуальність його педагогічної спадщини в сучасних умовах;
- осмислення учасниками читань педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського в аспекті особистісно-професійного розвитку педагога;
- розвиток в учасників педагогічних читань здатності до критичного самоаналізу, самооцінки та корекції власного розвитку;
- набуття знань та навичок рефлексії процесу особистісно-професійного розвитку;
- окреслення учасниками читань шляхів розвитку;
- розвиток в учасників здатності до реалізації набутих знань, вмінь, навичок, компетентностей в практичній діяльності.

Учасники проєкту: керівники гуртків, творчих об'єднань, методисти.

Партнери проєкту: Інститут проблем виховання АПН України, Педагогічний музей України, ДНПБ імені Василя Олександровича Сухомлинського.

Термін виконання: червень-жовтень 2023 року.

Очікувані результати: учасники розвинуть вміння працювати з першоджерелами, аналізувати педагогічну спадщину, розглядати педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського про вчителя крізь призму сучасності, окреслять шляхи власного особистісно-професійного розвитку.

Шляхи реалізації проєкту

I етап. Підготовчий (червень 2023 року)

- формування проєктної групи, розроблення плану дій та розподіл обов'язків між членами проєктної групи;

- оформлення в інформаційно-методичному кабінеті постера «Долучайся до проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»»;
- обговорення концепції проєкту на засіданні науково-методичної ради;
- випуск інформаційно-методичних вісників:
 - ⇒ «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»: рекомендаційний список літератури для вивчення»;
 - ⇒ концепція проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»»;
 - ⇒ про участь педагогічного колективу у XIII міжнародних та XXX Всеукраїнських педагогічних читаннях «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Грані особистості педагога у вимірах сьогодення»»;
 - ⇒ орієнтовна тематика питань для обговорення на педагогічних читаннях;
- випуск дайджеста «Цитатне асорті висловів Василя Олександровича Сухомлинського з проблематики педагогічних читань»;
- розроблення рекомендацій щодо реалізації проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення» в структурних підрозділах Центру;
- розроблення портфоліо проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»».

II етап. Діяльнісний. Реалізація проєкту (серпень-вересень 2023 року)

- розроблення програми педагогічних читань «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»;

- організація та проведення в структурних підрозділах круглих столів, дискусій, презентацій, ділових ігор з проблематики проєкту;

- проведення педагогічних читань «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»;

- розроблення структури електронного посібника «Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського в практиці роботи Центру позашкільної роботи».

III етап. Презентація результатів діяльності (вересень-жовтень 2023 року)

- розміщення інформації про організацію проєкту на сайті Центру; управління освіти молоді та спорту Святошинського району в місті Києві; Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Інституту проблем АПН України, Педагогічного музею України;

- поширення інформації про проєкт на шпальтах фахових видань;

- проведення презентації «Уроки проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення» на засіданні педагогічної ради;

- узагальнення матеріалів проєкту.

IV етап. Оцінювання результатів проєкту (жовтень 2023 року)

- обговорення ходу та результатів реалізації проєкту на засіданні науково-методичної ради;

- дослідження думки педагогів про хід та реалізацію проєкту;

- узагальнення та систематизація результатів опитування, анкетування учасників проєкту;
- доведення результатів оцінювання до учасників проєкту;
- випуск електронного посібника «Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського про педагогічну творчість, майстерність в практиці роботи Центру позашкільної роботи».

Орієнтовна тематика питань для обговорення на педагогічних читаннях

При підготовці декотрих тем дуже рекомендується децю прочитати, з'ясувати, що робили й говорили інші з того самого питання.

Але не починайте читати раніше, ніж Ви не вичерпали власних думок...

Справжня підготовка полягає в тому, щоб видобути щось із себе, підібрати й скомпонувати власні думки й оформити власні переконання.

Д. Карнегі

- Використання педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського в управлінні закладом
- Реалізація ідей Василя Олександровича Сухомлинського у створенні освітнього середовища сучасного закладу освіти
- Василь Олександрович Сухомлинський про засади педагогічного впливу слова вчителя
- Василь Олександрович Сухомлинський про мистецтво слова педагога
- Василь Олександрович Сухомлинський про організацію роботи з молодим вчителем
- Василь Олександрович Сухомлинський про освіту педагога як джерело професійного розвитку
- Василь Олександрович Сухомлинський про оцінювання навчальних досягнень учнів
- Василь Олександрович Сухомлинський про педагогічний такт вчителя
- Василь Олександрович Сухомлинський про розвиток творчості педагогів
- Василь Олександрович Сухомлинський про роль книги і читання у вихованні дітей

- Василь Олександрович Сухомлинський про роль педагога у формуванні особистості учня
- Громадянськість особистості в інтерпретації Василя Олександровича Сухомлинського
- Василь Олександрович Сухомлинський про роль педагога у формуванні в учнів патріотичних почуттів
- Педагогічна система Василя Олександровича Сухомлинського: від творчого педагога до творчого учня
- Використання педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського в системі методичної роботи з педагогами
- Методичний аспект педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського
- Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського як дороговказ для сучасних вчителів
- Сучасний педагог у вимірах педагогічної рефлексії: ідеї Василя Олександровича Сухомлинського
- Розвиток творчості педагога у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Роль вчителя в освітньому процесі за Василя Олександровича Сухомлинським
- Педагогічна система Василя Олександровича Сухомлинського і формування педагогічної майстерності вчителя
- Вимоги до особистості педагога у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Вплив педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського на формування особистості сучасного керівника гуртка

- Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського як джерело ідей для професійного розвитку керівника гуртка
- Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського та її значення для сучасного педагога
- Компетентність керівника гуртка в контексті педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського
- Зростання педагогічної майстерності класних керівників у контексті педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського
- Ідеї Василя Олександровича Сухомлинського про розвиток методологічної культури вчителя
- Ідеї Василя Олександровича Сухомлинського як джерело розвитку творчого потенціалу педагога
- Формування професійного іміджу педагога на основі ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Імідж вчителя крізь призму педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Концептуальні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського щодо професійного розвитку педагога та їх актуальність в умовах сьогодення
- Організація процесу виховання на педагогічних ідеях Василя Олександровича Сухомлинського
- Особистість педагога крізь призму поглядів Василя Олександровича Сухомлинського
- Пазл-портрет педагога у контексті ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Педагогічна культура вчителя у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського

- Педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського як джерело розвитку творчого потенціалу керівника гуртка
- Погляди Василя Олександровича Сухомлинського на професію вчителя
- Проблема відповідальності вчителя у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Проблема психолого-педагогічної підготовки вчителя у спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Проблема творчості і педагогічної майстерності педагога в спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Професійно значущі якості педагога за Василя Олександровича Сухомлинським
- Професіоналізм педагога у вимірі ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Розвиток педагогічної майстерності вчителя в контексті ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Самоосвітня діяльність педагога у спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Саморозвиток і самовдосконалення педагога у педагогічному доробку Василя Олександровича Сухомлинського
- Проблеми формування відповідального вчителя у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Педагогічний колектив як середовище формування професіоналізму вчителя: з педагогічного досвіду Василя Олександровича Сухомлинського
- Професійний розвиток педагогічного колективу: актуальність ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського щодо естетичного виховання учнів

- Педагогічні погляди Василя Олександровича Сухомлинського про роль самовиховання у професійній діяльності педагога
- Питання організації науково-дослідної роботи у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Погляди Василя Олександровича Сухомлинського щодо екологічного виховання учнів через навчання в природі
- Проблема організації ігрової діяльності учнів у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Аспекти здоров'я збереження дітей у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Роль вчителя у збереженні здоров'я учнів у працях Василя Олександровича Сухомлинського
- Світ емоцій у виховній системі Василя Олександровича Сухомлинського
- Творчість педагога крізь призму педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Трансформація ідей Василя Олександровича Сухомлинського про розвиток творчого потенціалу педагога в діяльності Центру позашкільної роботи
- Удосконалення заняття в контексті ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Формування педагогічної майстерності вчителя на основі ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Взаємовідносини вчителя і учнів у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського
- Актуальність педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського для вирішення сучасних проблем сімейного виховання

- Сімейне виховання: сучасна проєкція досвіду Василя Олександровича Сухомлинського
- Усвідомлене і відповідальне батьківство як дороговказ Василя Олександровича Сухомлинського у родинному вихованні
- Дороговкази Василя Олександровича Сухомлинського батькам
- Педагогічна культура батьків у творчому доробку Василя Олександровича Сухомлинського
- Використання ідей Василя Олександровича Сухомлинського в процесі взаємодії закладу та родини
- Взаємодія сім'ї і школи в контексті педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського
- Використання ідей Василя Олександровича Сухомлинського у роботі з батьками вихованців

Програма педагогічних читань

Державна наукова установа “ІМЗО”
Інститут проблем виховання НАПН України
Центр позашкільної роботи
Святошинського району м. Києва

ПРОГРАМА

ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ»

20 вересня 2023 року

Київ

Модератор педагогічних читань: Ковальчук Ганна Сергіївна, завідувачка відділу психолого-методичного забезпечення Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Технічний супровід: Безрук Катерина Олександрівна, наукова співробітниця ІПВ НАПН України

Відкриття педагогічних читань:

Концептуальні засади проєкту «Педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Особистісно професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення»

Ковальчук Ганна Сергіївна, завідувачка відділу психолого-методичного забезпечення Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Ковганич Ганна Григорівна, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Доповіді:

Грані батьківської педагогіки Василя Сухомлинського

Бех Іван Дмитрович, доктор психологічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ

Велич постаті В. О. Сухомлинського

Ковганич Ганна Григорівна, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського – джерело ідей та натхнення

Олейничук Ірина Миколаївна, заступник директора з освітньо-виховної роботи спеціалізованої школи №196 м. Києва

В. О. Сухомлинський про виховання громадянина-патріота

Сторожко Лариса Михайлівна, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Формування патріотичних почуттів у студентів у контексті педагогічних ідей В. О. Сухомлинського

Ївженко Юрій Васильович, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач сектору ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

В. О. Сухомлинський про роль педагога у формуванні особистості учня

Безрук Катерина Олександрівна, наукова співробітниця ІПВ НАПН України

Особистість педагога крізь призму поглядів В. О. Сухомлинського

Апанасенко Юлія Євгенівна, керівник гуртка «Мистецтвознавці» Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Формування професійного іміджу педагога на основі ідей В. О. Сухомлинського

Новодворська Таміла Володимирівна, завідувачка відділу декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Втілення ідей В. О. Сухомлинського у систему позашкільної освіти: виховання дітей у природі «просто неба», «школа радості», «материнський сад»

Чуприна Ольга Борисівна, завідувач сектору позашкільної освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Риторико-рефлексивна взаємодія вчителя з учнями у сьогоденні

Мусієнко Оксана Михайлівна, методист вищої категорії сектору виховної роботи відділу психологічного супроводу та соціально-педагогічної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України

Ідеї В. О. Сухомлинського про формування соціальної успішності особистості

Корольчук Ольга Сергіївна, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

В. О. Сухомлинський про підготовку дітей до навчання у школі

Кучинська Надія Миколаївна, керівник гуртка «АБВГДЕЙКА» Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

Ми, педагоги, стоїмо біля колиски людини, особистості – цієї величезної цінності, яка становить головне багатство суспільства і яку суспільство довірило нам.

Справжній педагог повинен працювати на майбутнє.

Педагог – головний скульптор дитячої душі, який пробуджує потяг до знань, повагу до нації, культури, світу.

Учитель – це не тільки той, хто передає учням знання та вміння. Це передусім той, у кого дитина вчиться жити.

Завдання педагога в тому, щоб підвести дітей до дверей життя, дати ключ і навчити учня користуватися цим інструментом.

Першочергове завдання педагога – відкрити в кожній дитині творця.

В. О. Сухомлинський

Портфоліо висловів «Велич постаті Василя Олександровича Сухомлинського»

- В. О. Сухомлинський залишив нам золоту спадщину як директор, вчитель, педагог-новатор.

О. Савченко

- В. Сухомлинський залишив нам велику книгу виховання і наше завдання – глибоко опанувати її, торувати подальші шляхи до духовно-морального зростання нашої молоді.

І. Бех

- Духовний світ В. Сухомлинського – то неперевершена виховна сила, що одухотворює душу, зростаючу особистість.

І. Бех

- В. Сухомлинський першопроходець не просто у внутрішній світ дитини, а й у світ її сакральної духовності, який він не вважав за природну константу, а талант, що дається дитині важкими зусиллями, постійною працею спочатку з наставником, а потім і самостійно.

І. Бех

- Розмірковуючи над тим, як плекати особистість дитини і будувати особистісно орієнтований освітній процес, неодмінно варто звернутися до наукової спадщини видатного педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського.

І. Бех

- Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка серця, дитиноцентризму і толерантності, в основі якої – необхідність удосконалити філософію освіти, навчання, всебічного виховання.

В. Жадько

- Досвід В. Сухомлинського, що став квінтесенцією «Школи під блакитним небом» є суголосним основним положенням концепції Нової української

школи щодо необхідності функціонування освітнього середовища за межами навчального закладу.

Г. Іванюк

- В умовах розбудови Нової української школи сучасними є ідеї В. Сухомлинського про ціннісну складову освіти людини, готовність жити і працювати в гармонії з природою, взаємодію школи і громади (формування цінностей громадянського суспільства), партнерську взаємодію між учнем, учителем і батьками, інтеграцію змісту освіти, врахування особистісних потреб учнів (реалізація принципу диференціації), навчання, засноване на дослідженнях (виконання навчальних і дослідницьких проєктів, експериментування тощо).

Г. Іванюк

- В. О. Сухомлинський є класиком світової педагогіки. Будь-який класик – носій Слова Педагогічної Істини з майбутнього, той, що дарує мудрість гуманізму, мудрість любові. Країна в якій є такий син, не буде шукати педагогіку в інших місцях. Чи зможе уявити наш розум, якою стане освіта, джерелом якої є Мудрість Сухомлинського.

Ш. Амонашвілі

- Нехай у кожного вчителя вселиться іскра Сухомлинського. Я схилию голову перед його педагогічним генієм.

Ш. Амонашвілі

- Українська земля породила великих педагогів: К. Ушинського, В. Сухомлинського, М. Пирогова, А. Макаренка. Назвіть ще країну, яка дала педагогіці такі імена?

Ш. Амонашвілі

- ...Немає могутнішої педагогічної ідеї гуманного виховання, ніж ідея Сухомлинського.

Ш. Амонашвілі

- Книгу В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» кожному українському педагогу її потрібно мінімум 12 разів перечитати, підкреслити і використовувати, жити цим.

Ш. Амонашвілі

- На всій багатогранності культурно-виховних заходів у Павлівській школі постійно відчувався незгладимий відбиток незвичайної особистості директора школи. У всіх починаннях такого роду незримо був присутній В. О. Сухомлинський з його широким світоглядом, ненаситним інтересом до досягнень науки, мистецтва, літератури, романтичним устремлінням і глибокою вірою в людину.

Р. Атаян

- Я глибоко переконаний, що постать і творчість Василя Олександровича з роками актуалізується, стає більш привабливою, тому що цей геніальний педагог у своїй творчості зумів опертися на глибинні, цивілізаційно обумовлені ідеї і принципи щодо людини і її розвитку.

В. Кремень

Василь Сухомлинський –
Очі лагідні й світлі,
Віє від них добротою,
Наче травичка у квітні,
Манять тебе красою.

Василь Сухомлинський –
Це духовність,
Що душу людську зігріває,
Це те, що не видно назавні,

Без неї людина страждає.
Як душу дитячу пізнати,
Яка як джерельна вода,
Не можна у неї пірнати,
Цілюща у неї хода.

Духовне життя у дитини,
Воно як голубінь небесна,
Як літня роса світанкова,
Як дорога Ісусова хресна.

Духовність в умовах імперії,
Безбожництва і тиранії –
Це воля найбільшої серії
І розум великий, і мрії.

Василь Сухомлинський –
Це школа українська нова,
Де дух український панує,
На уроках не лише слова,
А розум ділами керує.

Навчання чи розвиток, де голова?
Чи буде дитина навчатись?
Якщо замість пам'яті й думки – дрова,
То школа лиш буде карати.

Василь Сухомлинський –
Це школа духовна,
Душевна, що любить дітей,
Це надпрацьовитість й усміхнений вчитель
І сотні новітніх ідей.

П. Сікорський

Золотослів Василя Олександровича Сухомлинського

Ковганич Галина, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

Сторожко Лариса, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

Кучинська Надія, керівниця гуртка «АБВГДЕЙКА» Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

1. Організація діяльності школи

- Школа – це, образно кажучи, тонкий і чутливий музичний інструмент, який творить мелодію людської гармонії, що впливає на душу кожного вихованця, але творить тоді, коли цей інструмент добре настроєний, а настроює його особистість педагога, вихователя.
- Освітній заклад: школа, вуз та ін. стає справжнім вогнищем культури тоді, коли в ньому панують чотири культури: культ людини, культ Батьківщини, культ книги і культ рідного слова.
- Школа – це святиня і надія народу. У школі навчають не тільки читати, писати, рахувати, мислити, пізнавати навколишній світ...У школі учать жити.
- Місія школи – дістатися в кожній людині до тієї жилки, з якої починається її неповторний талант.
- Задача школи та батьків – дати кожній дитині щастя.
- Найважливіша умова успішної роботи школи – це багате, різностороннє інтелектуальне життя педагогічного колективу, допитливість, інтерес до нового в науці, постійний інтелектуальний ріст, удосконалення.
- Школа – не комора знань, а світоч розуму.

- Школа – це духовна колиска народу.
- Школа тільки тоді стає осередком всебічного розвитку своїх вихованців, коли педагогічний колектив становить єдність високоідейних і яскраво виражених особистостей.
- Програми в усіх школах одні й ті ж, підручники однакові, але школи різні, тому що різні вчителі. Школа – це передусім учитель. Особистість учителя – наріжний камінь виховання.
- Кожна школа повинна мати своє обличчя, свої звичаї, свої свята.
- У школі не повинно бути пустослів'я і пустомельства. Бережіть слова! Будьте дуже обережні і обачні, спонукаючи дітей висловлювати свої думки.
- І якщо в школах є стривожені, «найжачені», недовірливі, а іноді й злі діти, то лише тому, що вчителі не пізнали їх, не знайшли підходу до них, не зуміли стати їхніми товаришами. Виховання без дружби з дитиною можна порівняти з блуканням у пільмі.
- Директор школи стає організатором і керівником педагогічного колективу лише остільки, оскільки він уміє об'єднати зусилля вчителів для колективної думки, для втілення думки у творчій праці.
- Педагогічна ідея – це крила, на яких підноситься колективна творчість. Ідея надихає колектив, і починається найцікавіше й найпотрібніше в шкільному житті – колективна дослідницька робота.
- Фундамент, на якому стоїть школа і будується все, що робиться в школі, – це різносторонні знання, багате розумове життя, широта кругозору, постійне інтелектуальне зростання кожного вчителя.
- ...Проектування і творення людини, здатної стати активною силою суспільного розвитку сьогодні і в майбутньому, – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема.

- Без знання дитини нема школи, нема виховання, нема справжнього педагога і педагогічного колективу, а знати дитину можна лише тоді, коли вона постійно розвивається, збагачується.
- Школа славиться своїми вихованцями. Обличчя школи створює той, хто з неї вийшов. Чим міцніші крила у пташеняти, чим ширший їх розмах, чим вищий зліт, тим більше манить до себе гніздо пташенят. Кожний, хто вилетів із гнізда, повинен залишити слід у своїй школі – без цього школи як вогнища виховання і вихованості немає.
- Велика виховна сила школи народжується там, де в людини, перед якою тільки відкривається життя, є улюблений учитель.
- Головна фігура школи – це вихователь первинного дитячого колективу – класного колективу. Він і вчитель, що дає учням знання, і друг дітей, і керівник їх багатогранного духовного життя...
- Без постійного, систематичного зв'язку школи з батьками неможливе здійснення завдань, поставлених перед школою.

2. Педагогічне керівництво закладом освіти

- Логіка педагогічного керівництва навчальним закладом така, що нам неможливо працювати, якщо ми не будемо постійно аналізувати зв'язки сучасного з минулим і з майбутнім. Уміння передбачати – це передусім уміння озирнутися на пройдений шлях, оглянути його, побачити в ньому джерела сьогodнішніх успіхів і недоліків.
- Умійте осмислити пройдений шлях... Осмислення того, що вже зроблено, це велике духовне багатство навчального закладу.
- Треба навчатися передбачати – в цьому суть культури педагогічного процесу, і чим більше такого вдумливого передбачення, тим менше не передбачених нещасть.

- Суть керівництва сучасною школою полягає в тому, щоб у найважчій справі привселюдно створювався, дозрівав і запроваджувався найкращий досвід на основі передових педагогічних ідей.
- Іноді керівники скаржаться: кращий досвід з певного питання не вивчається і не поширюється через те, що його в школі немає. Такі міркування є результатом неправильного розуміння кращого досвіду як чогось стихійного, що виникає само по собі, завдяки щасливого збігу обставин. Чекати, поки в школі виникне кращий досвід, – це означає прирікати педагогічний колектив на застій. Позитивного досвіду можна досягти в кожному педагогічному колективі.
- Завдання директора – допомогти кожному вчителю в створенні індивідуальної творчої лабораторії.
- Про що говоримо на засіданнях педагогічної ради, на семінарах, методичних об'єднаннях? Про методи і прийоми навчання, про системи уроків, про досвід учителів і його впровадження. А про дитину мова йде дуже рідко. Питання про психічний стан дитини – про її радість й прикрощі, про потрясіння й захворювання не повинні зникати з порядку денного педагогічної ради.

3. Дитина, дитинство, дитячий колектив

- Все залежить від виховання в дитинстві.
- У дитинстві закладається людське коріння. Ні однієї людської риси природа не відшліфовує – вона тільки закладає, а відшліфовувати нам – батькам, педагогам, суспільству.
- Дитинство не повинне бути постійним святом – якщо нема трудової напруги, посиленої для дітей, для дитини лишиться недоступним щастя праці.

- Дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям.
- Дитина за своєю натурою – дослідник, винахідник.
- У душі кожної дитини є невидимі струни. Якщо торкнутись їх умілою рукою, то вони красиво забринять.
- Через казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість – вірний шлях до серця дитини.
- Вірте в талант і творчі сили кожного вихованця. Людина – неповторна.
- ...У природі немає дитини безталанної, ні на що не здатної. Кожному можна дати щастя творення, кожного треба вивести в люди. Це перший наріжний камінь педагогічної системи.
- Добра дитина не впаде з неба, її треба виховати.
- ...Дитячий колектив лише тоді стає виховуючою силою, коли він звеличує кожну людину, стверджує в кожному почуття власної гідності, поваги до самої себе.
- Дитинство – це особливий світ, який ні з чим не порівняєш. Треба знати його, але цього мало. Потрібно вжитися в світ дитинства, якщо хочете, в кожному вчителеві повинна сяяти й ніколи не гаснути маленька іскорка дитини.
- Дитина, її мозок – найтонший, найсвітліший і найскладніший витів природи, до якого треба ставитися надзвичайно обережно і дбайливо.
- Як минуло дитинство, хто вів за руку в дитячі роки, що ввійшло в її розум і серце з навколишнього світу – від цього багато залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.
- Роки дитинства – це перш за все виховання серця. Виховання – це не поєднання заходів і прийомів, а мудре спілкування дорослого із живою душею дитини.

- Кожна дитина повинна бути щасливою.
- Дитинство – це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. Від того, яким воно було, хто супроводжував дитину в дитячі роки, що увібрали її розум і серце з навколишнього світу, залежать якості її як особистості. Бо кожную людську рису природа закладає, а не відшліфовує. Відшліфовувати їх належить батькам, педагогам, суспільству.
- Маленька зернина, посіяна в людській душі у роки раннього дитинства, стає в зрілі роки могутнім деревом. Усе залежить від того, яку зернину посіяно і в який ґрунт ...
- Роки дитинства – це перш за все виховання серця.
- Дитинство – це насамперед емоційне пізнання навколишнього світу.
- Прогаяне в дитинстві ніколи не відшкодувати в юності і тим більше в зрілому віці.
- Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу.
- Світ дитини – це насамперед природа.
- Оптимізм – це ніби чарівне кольорове скло, крізь яке навколишній світ здається дитині великим чудом. Дитина не просто бачить і розуміє, вона захоплюється, дивується, ненавидить, прагне стати на захист добра проти зла. Не можна відібрати в дитини цього чарівного скельця.
- Сьогодні діти – завтра народ.

4. Вчитель у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського

- ...У наших руках найбільша з усіх цінностей світу – Людина. Ми творимо Людину, як скульптор творить свою статую з безформного шматка мармуру: десь у глибині цієї мертвої брили лежать прекрасні риси, які потрібно добути, очистити від усього зайвого.

- Справжній педагог повинен працювати на майбутнє.
- Учителя не випадково називають високим іменем – народний. Його мудрість творить те складне, що прийнято називати наступністю поколінь.
- Проєктування і творення людини, здатної стати активною силою суспільного розвитку, і нині, і в майбутньому – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема.
- Педагог – головний скульптор дитячої душі, який пробуджує потяг до знань, повагу до нації, культури, світу.
- Учитель – це не тільки той, хто передає учням знання та вміння. Це передусім той, у кого дитина вчиться жити.
- Завдання педагога в тому, щоб підвести дітей до дверей життя, дати ключ і навчити учня користуватися цим інструментом.
- Першочергове завдання педагога – відкрити в кожній дитині творця.
- Умовою створення атмосфери творчої праці є особистий приклад педагога.
- Творіння людини – вище напруження усіх духовних сил. Це і життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво.
- Діяльність учителя – це духовна творчість, в якій він – художник, а виховання – мистецтво.
- ...Нема в світі більш гуманних професій, ніж фах лікаря і педагога. До останньої хвилини бореться лікар за життя людини, ніколи він не дасть відчути хворому, що його стан здоров'я поганий чи навіть безнадійний. Це азбучна істина лікарської етики. Ми вчителі, повинні розвивати, поглиблювати в своїх колективах нашу педагогічну етику, стверджувати гуманне начало у вихованні як найважливішу рису педагогічної культури кожного вчителя...
- Навряд чи є інші професії, крім професій педагога й лікаря, які вимагали б стільки сердечності.

- Учительська професія – це людинознавство.
- Уміє відчувати поруч з собою людину, побачити в її очах духовний світ – радість, біду, щастя, горе.
- Найголовніше для вчителя – насамперед бачити дитяче горе, сум, страждання.
- Доброта педагога – це передусім велике почуття відповідальності за нинішнє і майбутнє дитини.
- Головне, що визначає ефективність слова вчителя – його чесність.
- Учитель для маленької дитини – живе втілення справедливості.
- Мудрість влади педагога – це передусім його здатність усе розуміти.
- Уміння дати дитині подумати – одна з найтонших якостей педагога.
- Величезною мірою педагогічна мудрість залежить від того, наскільки вміло ми володіємо своїми почуттями.
- Уміння уникнути конфлікту – одна з рис, які самою суттю своєю становлять педагогічну мудрість учителя.
- Я завжди прагнув переконати вчителів у тому, що коли ти бачиш учня тільки із-за свого стола в класі, коли він іде до тебе тільки за викликом, коли вся його розмова з тобою – тільки відповіді на твої запитання, жодні знання психології тобі не допоможуть. Треба зустрічатися з дитиною як із другом, однодумцем, пережити разом із нею радість перемоги і біль втрати.
- Найкращий учитель для дитини той, хто духовно спілкується із нею, забуває, що він учитель, і бачить у своєму учневі друга, однодумця. Такий учитель знає найпотаємніші куточки серця свого вихованця і слово в його устах стає могутнім знаряддям впливу на особистість, яка розвивається.
- Справжній учитель повинен бути не тільки наставником, а й другом дітей.

- Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло.
- Що було найголовніше в моєму житті? Без вагань відповідаю: любов до дітей.
- Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору.
- ...Улюбленим учителем підлітка, юнака, дівчини стає той, хто щодня відкривається перед допитливим юним розумом і полум'яним серцем якоюсь новою гранню. Якщо ви хочете бути улюбленим учителем, турбуйтеся про те, щоб вихованцю вашому було що у вас відкривати...
- Учитель – це не тільки той, хто передає учням знання та вміння. Це передусім той, у кого дитина, як у батька і матері, вчиться жити.
- Учитель не тільки учить знати й розуміти, а й що дуже важливо, вчить жити.
- У вчителя високе покликання – засвічувати, як молоді зорі, дитячі серця.
- Вчитель – це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра. Він пробуджує в дитини жадобу знань, повагу до науки, культури, освіти.
- Педагог – скульптор, що створює людину майбутнього.
- Учитель повинен знати і відчувати, що на його совісті – доля кожної дитини, що від його духовної культури та ідейного багатства залежить розум, здоров'я, щастя людини, яку виховує школа.
- Щоб стати справжнім педагогом, вихователем дітей, треба віддати їм своє серце, пройти школи сердечності, тобто пізнати серцем все, чим живе, про що думає вихованець.

- У кожному вчителеві має сяяти і ніколи не згасати маленька іскорка дитини.
- Тільки той зможе стати справжнім учителем, хто ніколи не забуває, що він і сам був дитиною.
- Не забувай ще однієї дуже важливої, прозаїчної істини: учителеві треба мати величезний талант любові до людини і безмежну любов до своєї праці і насамперед до дітей, щоб на довгі роки зберегти бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливність почуттів, а без цих якостей праця педагога перетворюється в муку.
- ...Працю вчителя ні з чим не можна ні порівняти, ні зіставити. Ткач уже через годину бачить плоди своїх турбот. Сталевар через кілька годин радіє з вогненного потоку металу – це вершина його мрії; орач, сіяч, хлібороб через кілька місяців милується колосками і жменею зерна, вирощеного на полі... а вчителеві треба працювати роки й роки, щоб побачити предмет свого творіння; буває, минають десятиріччя, і ледве-ледве починає позначатися те, що ти замислив; ні в якому ділі помилки і невдачі не призведуть до таких наслідків, як в учительському.
- Вчитель повинен знати, що відбувається в душі кожної дитини, з чим вона прийшла до навчального закладу, – щоб не допустити жодного болючого дотику до вразливого дитячого серця.
- Сильним, досвідченим стає педагог, який уміє аналізувати свою роботу.
- Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненим, найдорожчим, що є в житті – з дитиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, її місце і роль у житті.
- Вірте в талант і сили кожного учня.

- Висока моральність учителя стає нині найважливішою умовою педагогічної майстерності... Улюбленим і авторитетним учитель стає не тільки тому, що досконало знає свій предмет, а й тому, що глибоко люблячи його, поєднує у своєму серці цю любов з любов'ю до людини – дитини.
- Людина, яка зустрічається з учнями тільки на уроці – по одну сторону вчительського столу, а по іншу учні, – не знає дитячої душі, а хто не знає дитини, той не може бути вихователем. Для такої людини за сімома печатками закриті думки, почуття і прагнення дітей.
- Кожне слово вихователя повинно нести в собі добро, справедливість, красу – в цьому суть наших починань. У цій справі немає дрібниць. Одне ваше слово може зруйнувати в дитині віру у вас як вихователя, збентежити дитячу душу.
- Ми, педагоги, стоїмо біля колиски людини, особистості – цієї величезної цінності, яка становить головне багатство суспільства і яку суспільство довірило нам.
- Справжнього вчителя можна уявити собі тільки в постійному вдосконаленні.
- Не допустити власної педагогічної кончини, не згаснути, не вмерти заживо – ось запорака того, що наша вчительська праця приноситиме нам справжнє щастя завжди.
- Пам'ятайте, що ви не тільки сховище живих знань, не лише фахівець, який уміє передати інтелектуальне багатство людства молодому поколінню, запалити в його душі вогник допитливості, любові до знань. Ви один зі скульпторів, який творить людину майбутнього.

5. Розвиток педагогічної творчості, майстерності педагога

- Педагогічна творчість – це здатність допомогти людині пізнати свій внутрішній світ...навчити її розуміти і створювати прекрасне.
- Творчість – це не сума знань, а особлива спрямованість інтелекту, особливий зв'язок між інтелектуальним життям особистості і прояви її сил в активній діяльності.
- Однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина, повсякчас змінюється, завжди нова, сьогодні не та, що вчора. Наша праця – формування людини, і це покладає на нас особливу відповідальність, яку ні з чим не порівняти.
- Творчий учитель не той, хто відповідно освічений, добре знає свій предмет. Цього мало. Якою б талановитою не була людина, але якщо не буде постійно вчитися, ніколи не стане хорошим педагогом.
- Немає людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість, ніж учителі.
- Педагогічна ідея – це повітря, в якому розправляє крила педагогічна творчість.
- Вільний час учителя – це корінь, який живить джерела педагогічної творчості.
- Педагогічна культура – це насамперед глибоке знання вчителем свого предмета. Ми вважаємо дуже важливим, щоб учитель орієнтувався в найскладніших питаннях науки, основи якої він викладає в школі, у питаннях, що являють собою передній план наукової думки.
- Основу педагогічної культури ставить: глибоке знання вчителем свого предмета, багатство методів вивчення особистості учня, педагогічна етика, педагогічна творчість, науково-дослідна робота вчителя, єдність науки і майстерності.

- Творчість починається там, де інтелектуальні та естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається зі своїм духовним надбанням.
- Творчість народжується там, де створюється сплав глибоких і міцних знань з досвідом практичної діяльності.
- Вчительська праця – щоденна творчість і мистецтво.
- Творчість, майстерність, досконалість вчителя – це, насамперед наполеглива праця.
- Майстерність того, хто вчить, – це іскра, що запалює вогник нахилу, пробуджує натхнення.
- Найвища майстерність педагога – це вміння спрямувати духовні сили дитини на творення радості для інших людей.
- Найстрашніша небезпека для вчителя – інтелектуально вичерпати себе.
- Бути річкою, в якій зливається гаряче серце й холодний розум, не допускати поспішних, необдуманих рішень – одна з вічних гілок педагогічної майстерності. Якщо вона відмирає, всихає – всі книжні знання педагогіки перетворюються в порох.
- Будь-яка творчість не терпить шаблону.
- У сучасних умовах педагогу як ніколи необхідно вчитися по-новому, бути в постійному творчому пошуку.
- Найдосвідченіший педагог ніколи не повинен зупинятися на досягнутому, бо якщо немає руху вперед, то неминуче починається відставання.
- Удосконалення педагогічної майстерності – це передусім самоосвіта, особисті зусилля, спрямовані на підвищення власної культури праці і, насамперед, культури мислення.

- У самій своїй основі педагогічна праця – справжня творча праця – стоїть близько до наукового дослідження. Ця близькість, спорідненість полягає передусім в аналізі фактів і необхідності передбачення.
- Будьте самі шукачами, дослідниками. Не буде вогника у вас – вам ніколи не запалити його в інших.
- Один із секретів педагогічної творчості полягає в тому, щоб пробудити в учителя інтерес до аналізу власної роботи. Хто намагається розібратися в хорошому і поганому на своїх уроках, у своїх взаєминах з вихованцями, той уже досяг половини успіху.
- Справжній педагогічній творчості властиві риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці. Стає майстром педагогічної праці найшвидше той, хто відчув у собі дослідника. Якщо хочете, щоб педагогічна праця давала радість, введіть кожного педагога на щасливу стежку дослідження.
- Молодий педагог швидко стане майстром своєї справи, уникне багатьох помилок, якщо візьме до уваги досвід інших педагогів та буде застосовувати його у своїй праці.
- Сильнішим, досвідченішим стає педагог, який уміє аналізувати свою працю.
- Без передбачення й наукового розрахунку педагогіка схожа на знахарство, а вчитель, котрий не хоче або не вміє розраховувати, – на неграмотну няньку.
- Запозичення педагогічного досвіду це – творчість.
- Що більше ви вивчаєте і спостерігаєте досвід своїх колег, то необхідніші вам самоспостереження, самоаналіз, самовдоволення, самовиховання. На основі самоспостереження, самоаналізу у вас народжуватимуться власні педагогічні ідеї.

6. Навчання учнів

- Успіх у навчання – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися.
- Важко переоцінити роль особистості вчителя, його духовного обличчя в пробудженні і розвитку творчих здібностей, нахилів, талантів учня. Успішний учитель для обдарованих учнів – це геолог, що зуміє розшукати скарби в душі дитини, натрапити чи то на золоту жилу, чи на коштовний камінь, чи на вічний граніт.
- Вчитель готується до хорошого уроку все життя...Така духовна і філософська основа нашої професії і технології нашої праці: щоб відкрити перед учнями іскорку знань учителеві треба увібрати море світла, ні на хвилину не відходячи від променів вічно сяючого сонця знань, людської мудрості.
- Учитель повинен більше працювати не на уроці, а готуючись до нього.
- Однією з найсерйозніших хиб нашої практики є те, що навчаючи дітей, працює переважно вчитель.
- Урок – це дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його світогляду, ерудиції.
- Треба навчитися передбачити – в цьому суть культури педагогічного процесу, і чим більше такого вдумливого передбачення, тим менше непередбачуваних нещасть.
- Оцінка – це один з найтонших інструментів виховання.
- Оцінка повинна бути винагородою за працелюбство, а не покаранням за лінощі і недбальство.
- Оцінка є найголовнішим заохоченням і найсильнішим покаранням в педагогічній праці. Це найгостріший інструмент, використання якого потребує величезного вміння і культури.

- Педагогічна оцінка повинна спонукати дитину бути кращою, допомогти бачити її найкращі якості.
- Допоможіть дитині добитися успіху і тільки тоді оцінюйте знання.
- Навчання – це не просте, механічне запам'ятовування інформації про навколишній світ, а засіб духовно-особистісного розвитку дитини.
- Ми вбачаємо свою роль у розвитку в учнів не тільки в тому, щоб допомогти їм набути нових знань, а й у тому, щоб виховати в них бажання набувати знання протягом усього життя.
- Навчально-виховний процес має три джерела – науку, майстерність і мистецтво. Добре керувати навчально-виховним процесом – це означає досконало володіти наукою, майстерністю і мистецтвом навчання і виховання.
- Хто намагається розібратися в хорошому й поганому на своїх уроках, у своїх стосунках з вихованцями, той вже досягнув половини успіху.
- У кожній дитині приховано задатки певних здібностей. Ці задатки як порох: щоб їх запалити – необхідна іскра.
- Інтерес до навчання з'являється лише тоді, коли є натхнення, що народжується від успіху в оволодінні знаннями, без натхнення навчання перетворюється для дітей на тягар.
- Вчителеві треба знати в десять, двадцять разів більше, ніж буде викладено на уроці, щоб вільно володіти матеріалом, вибирати з великої кількості фактів найістотніші.
- Усі наші задуми, пошуки перетворюються на порох, на мертву мумію, якщо немає дитячого бажання вчитися.
- Необхідно так будувати навчальну і виховну роботи, щоб ні одна людина не відчула себе нездібною.

- Якщо дитина не бачить успіхів у своїй праці, вогник прагнення до навчання згасає, дитина втрачає віру в свої сили, насторожується, найжачується, відповідає зухвалістю на поради і зауваження вчителя. Або ще гірше: почуття гідності в неї притупляється, вона звикається з думкою, що ні до чого не здатна.
- Щоб примусити дитину мислити, вмійте примусити її дивуватися.
- Знання стають міцними, ґрунтовними тоді, коли вони застосовуються у подальшій розумовій діяльності, стають інструментом, засобом, за допомогою якого засвоюються нові знання.
- Щоб дитина була палко зацікавлена навчанням, їй необхідне багате, різноманітне, приваблююче, інтелектуальне життя.
- Розумове (інтелектуальне) виховання – одна з найважливіших ланок системи виховання. Воно передбачає набування знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці...
- Розумове виховання відбувається у процесі набування наукових знань, але не зводиться до нагромадження повного їх обсягу. Процес набування знань і якісне їх поглиблення будуть фактором розумового виховання лише тоді, коли знання стають особистими переконаннями, духовним багатством людини.
- Головною потребою кожного школяра мають стати праця, самостійна думка, відкриття істини.
- Ми прагнемо до того, щоб, готуючись до уроку, вчитель продумував матеріал саме з цього погляду – відкрити перед учнями ті непомітні на перший погляд «вузлики», в яких переплітаються причинно-наслідкові, часові, функціональні зв'язки, де народжуються запитання, а запитання – це вже стимул, який пробуджує бажання знати.

- Щоб не перетворити дитину в склад знань, комеру формул та правил, треба вчити її мислити.
- Навчання – це насамперед взаємовідносини між людьми, обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття.

7. Виховання учнів

- Бути хорошим вчителем можливо, тільки будучи хорошим вихователем.
- Гуманне відношення до дитини означає розуміння вчителем тієї простої і мудрої істини, що без внутрішніх духовних зусиль дитини, без її бажання бути кращою, немислима школа, немислиме виховання.
- Від педагога залежить, чим стане серце дитини – ніжною квіткою чи засушеною корою. Заповітна мрія кожного мислячого педагога – щоб серце вихованця було чутливим до кожного слова вихователя, щоб дитяча душа відгукнулась, мов ніжна струна, на тонку музику його душі.
- Виховання – це утвердження в людині почуття власної гідності. Той, хто оволодіє цією майстерністю, – прекрасний педагог.
- Пам'ятайте, що наймогутніша сила, яка будить в учнів інтерес до праці, – це віра в самого себе, почуття поваги до самого себе. Доти, поки в дитячому серці живе ця сила, Ви – майстер вихователь, Ви – людина, яку дитина поважає. Та тільки згас вогник цієї незрівнянної духовної сили, Ви стаєте безсильним: наймудріші, найтонші засоби впливу на душу дитини будуть мертвими.
- Кожне наше слово набуває для наших дітей справжнього змісту залежно від того, які справи бачать вони за нашими словами. Якщо наші слова розходяться з учинками, поведінкою – ми виховуємо лицемірів.
- У вихованні все головне: і урок, і розвиток різнобічних інтересів дітей поза уроком, і взаємовідносини вихованців у колективі.

- Підліток стане справжньою людиною лише тоді, коли він навчиться пильно вдивлятися не лише в навколишній світ, а й самого себе, коли він прагнучим пізнати не тільки речі, явища навколо себе, а й свій внутрішній світ, коли сили його душі спрямовані на те, щоб зробити самого себе кращим, досконалішим.
- Першочерговим завданням виховання є навчити дитину жити серед людей, людським взаємовідносинам.
- Щоб дитина серцем відчувала іншу людину – так можна сформулювати важливе виховне завдання...
- Справжня гуманна педагогіка полягає в тому, щоб берегти радість, щастя, на яке має право дитина.
- Кожна мить тієї роботи, що називається вихованням, це створення майбутнього і погляд у майбутнє.
- Без творчого життя особистість не може бути вихованою, без творчості немислимі духовні, інтелектуальні, емоційні, естетичні, ідейні взаємини між особистостями в колективі.
- Немає дітей нездатних, бездарних, ледачих. Виховання лише тоді стає реальною силою, коли воно ґрунтується на вірі в дитину. Серцям наших дітей треба якомога раніше відкривати і дивний світ природи, і чарівний світ мистецтва, і світ казки, і самого життя, бо все це засіває ниву дитячої душі зерном добра, правди, вірності, справедливості.
- Виховання – це творення людини ...
- Відкрити в кожній дитині її, тільки її неповторну грань – у цьому полягає мистецтво виховання.
- Нині, як ніколи, набуває особливого значення перспективність виховної роботи, спрямованість її в майбутнє.

- «Знання без виховання – це меч в руках божевільного» – я б написав великими літерами ці слова Менделєєва би в кожній школі на найвиднішому місці.
- Завдання педагога в тому, щоб підвести дітей до дверей життя, дати ключ і навчити учня користуватися цим інструментом. Життєва практика складна і багатогранна, і поведінка людини в кожному окремому випадку залежить від того, як глибоко проникає вона в суть явищ навколишнього життя.
- Місія вихователя, полягає в тому, щоб у роки дитинства й отрочтва розвивати, облагороджувати у своїх вихованцях найтонші душевні, сердечні, нервові механізми, через які здійснюються відносини між особистістю й світом людини. У дитинстві ці механізми дуже чутливі, їх треба берегти, не допускати огрубіння, примітивізму, морально-емоційної порожнечі.
- Вихователь – це особа, яка за дорученням народу має повсякденний доступ до найдорожчого народного багатства – розуму, думок, почуттів дітей, підлітків і юнацтва. Перед ним з одного боку, моральні цінності, створені, вистраждані протягом століть, з другого – багатство народу, його майбутнє, його надія – молодого покоління. Вихователь творить найбільше багатство суспільства – Людину. В цьому творенні найголовнішим є вміння знайти в моральних цінностях нашої Вітчизни і всього людства те, що треба вкласти в юні душі. Визначивши, що треба вкласти в юні душі, вихователь замислюється над тим, як настроїти своїх вихованців на сприйняття моральних цінностей.
- Учень ніколи не повинен відчувати, що його виховують, бо справжнє виховання – це самовиховання.
- Дати дітям радість праці, радість успіху у навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання.

- Самовиховання потребує дуже важливого, могутнього стимулу – почуття власної гідності, поваги до себе, бажання сьогодні стати кращім, ніж був учора. Самовиховання можливе тільки за умови, коли душа людини дуже чутлива до найтонших, суто людських засобів впливу – доброго слова, поради, ласкавого чи докірливого погляду.
- Ніхто не зможе виховати людину, якщо вона САМА себе не виховає.
- ...Роки дитинства – насамперед виховання серця. Виховуючи свою дитину, ти виховуєш себе.
- Найголовніше у педагогічній діяльності – знати дитину.
- Відкрити в кожній людині творця, поставити її на шлях самобутньої творчої, інтелектуально повнокровної праці – це завдання стає нині першочерговим у практичній роботі.
- Бесіди з людинознавства повинні, образно кажучи, відкривати в кожному серці джерело людської гордості.
- За 35 років роботи в школі склалася система бесід з людинознавства – так я називаю розповідь про людину. Мета цих бесід і полягає насамперед у тому, щоб підносити людину...
- Без творчості не можливе пізнання людиною своїх сил, здібностей, нахилів; неможливе утвердження поваги до себе, чутливе ставлення особистості до морального впливу колективу.
- Я не один рік думав: як же проявляється найбільш яскравий результат виховання. Життя переконало: перший і найвідчуваніший результат виховання проявляється в тому, що людина почала думати про саму себе. Задумалася над питанням: що в мені хорошого і що поганого.
- Виховання почуттів, дисциплінування думки й волі, вироблення й урівноважування характеру – все це людина повинна робити сама, пізнаючи себе й оволодіваючи собою.

- У бездуховній спільноті виховання не відбудеться.
- У наші дні немає найважливішого у сфері виховання завдання, ніж навчати батька й матір виховувати своїх дітей.
- Виховання – це одухотворення красою людської душі, утвердження в серцях вихованців віри в духовну красу як найвищій прояв людського щастя.
- Тисячу разів сказано і переказано: ми – педагоги, маємо справу з людиною, об’єкт нашої праці – це жива душа. Але від багаторазового повторення ця істина не застаріла. Навпаки, у новому суспільстві, що створює всі умови для багатогранного розвитку особистості, ця істина набуває особливого значення.
- Виховання – це насамперед людинознавство. Без знання дитини – її розумового розвитку, мислення, інтересів, захоплень, здібностей, задатків, нахилів – немає виховання.
- Людина залишає себе насамперед у людині. У цьому наше безсмертя. У цьому найвище щастя і сенс життя...
- Кожна мить тієї роботи, яка називається вихованням, – це творіння майбутнього і погляд у майбутнє.
- Самовиховання – це не щось допоміжне у вихованні, а його фундамент.
- Самовиховання – це людська гідність у дії.
- Виховання дітей, підлітків – як і дорослих – здійснюється тільки тоді, коли є самовиховання. А самовиховання – це людська гідність у дії, це могутній потік, що рухає колесо людської гідності.
- Пробудження, розвиток, постійне культивування почуття людини неможливі без захоплення людиною, без подиву перед її красою, мужністю, героїзмом.

- Виховання, що спонукає до самовиховання, – це і є, на моє глибоке переконання, справжнє виховання. Учити самовихованню незмірно важче, ніж організувати недільні розваги.
- Я вірю в мужню, безмежну силу слова виховання. Слово – найтонший і найгостріший інструмент, який ми, вчителі, повинні вміло доторкатися до сердець наших вихованців.
- Кожне слово вихователя повинно нести в собі добро, справедливість, красу – в цьому суть наших повчань. У цій справі немає дрібниць. Одне ваше слово може зруйнувати в дитині віру у вас як вихователя, збентежити дитячу душу.
- Справжнє виховання не там, де педагог з вершин спускається на землю, а там, де він піднімається до тонких істин світу дитинства.
- Любов до дитини – це плоть і кров вихователя як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини – це все одно, що співак без голосу, музикант – без слуху, живописець без відчуття кольору.
- Виховання полягає в тому, щоб уміло, розумно, мудро, тонко, сердечно торкнутися до кожної з тисячі граней, знайти ту, яка, якщо її як перлину шліфувати, засяє неповторним сяйвом людського таланту, а це сяйво принесе людині особисте щастя. Відкрити в кожній людині її, лише її неповторну грань, – у цьому мистецтво виховання.
- Щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддати їм своє серце.
- Я твердо переконаний, що є якості душі, без яких людина не може стати справжнім вихователем, і серед цих якостей на першому місці розум – уміння проникнути в духовний світ дитини... Горе багатьох учителів полягає в тому, що вони забувають: учні це передусім жива людина, яка виступає у світ пізнання, творчості, людських взаємин.

- Любов вихователя до вихованців – не готове почуття, з яким він прийшов на ниву педагогічної праці. Це невсипуща, важка й захоплююча творча праця, в якій утверджується ідейна, моральна єдність колективу як єдиного цілого. Тільки там, де є така любов, педагог є сам по собі великою притягальною силою для колективу і окремих вихованців.
- Без сердечної чуйності до особистого життя, без тонкого, тактовного і вдумливого проникнення в духовний світ учня немає справжнього виховання.
- Кожної хвилини, кожної митті вчитель повинен бачити кожного з тридцяти або сорока своїх вихованців, знати, що він у цю хвилину думає, чим наповнена його душа, які кривди й болі хвилюють його.
- Вихователь перестає бути вихователем, якщо школяра-пустуна вважає своїм супротивником і немовби вступає з ним у двобій.
- Виховувати людину – це не значить виховувати в неї вимогливість до самої себе. А це можливо лише тоді, коли людину не вести постійно за руку, а й давати їй змогу діяти самостійно, щоб вона відповідала сама за себе, виробляла свою власну позицію.
- Якщо підліток йде від тебе (учителя) сірим, невиразним, – це означає, що ти не зумів нічого залишити в ньому. Навряд чи для вчителя може бути щонебудь сумніше такого фіналу.
- Необхідно так виховувати дітей, щоб вони дивились на світ добрими очима, вміли берегти життя. Тільки тоді, змужніючи та прозріючи розумом і серцем, стануть справжніми людьми.
- Справжня педагогічна мудрість полягає в тому, щоб постійно одухотворювати дитину бажанням бути хорошою.
- Якщо вам вдалось досягти того, що дитині наодинці із собою стало соромно самій перед собою за свій осудливий вчинок, якщо дитина прагне стати

кращою, ніж вона є, якщо в її свідомості не тільки живе, а й стає власним переконанням уявленням про те, що краще, і що гірше, то це означає, що ви бачите наслідки своєї виховної роботи.

- Слово – могутній борець за людську душу. Все залежить від того, що стоїть за вашим словом, вихователю. Є слова кволі і потворні [...]. Є слова нелячні і безкровні [...]. Є слова яскраві і незгасні, як вічні зірки, вказуючи людині шлях. Прагніть до того, щоб ваші слова були дороговказними зірками.
- Найвитонченіші методи і прийоми виховання будуть порожніми, коли вони не приведуть до того, щоб людина подивилася на саму себе, замислилися над власною долею.
- Багато бід мають своїм корінням якраз те, що людину з дитинства не вчать керувати своїми емоціями, працювати, відпочивати, не вчать правильно ставитися до понять «можна», «треба», «не можна».
- Почати вчити людину самоорганізації, умінню, якщо це потрібно, «примусити себе» треба в дитинстві і ранньому отрочстві.
- Чому людина не повинна знати, відчувати, що її виховують? Тому що справжнє виховання – це самовиховання. Треба створити таке спілкування вихователя й вихованців, щоб кожне слово, звернене до юного серця й розуму, пробуджувало внутрішні духовні сили, викликало внутрішню роботу розуму й серця, спрямовану на самопізнання й самовдосконалення. Якщо ж людина на кожному кроці відчуває й розуміє, що її виховують, – здатність до самопізнання й самовдосконалення притупляється.
- Людська природа може розкритися повною мірою лише тоді, коли в дитини є розумний, умілий, мудрий вихователь.
- Виховання лише тоді стає реальною силою, коли воно ґрунтується на вірі в дитину. Без віри в дитину, без довіри до неї уся педагогічна премудрість,

усі методи і прийоми навчання і виховання руйнуються як картковий будиночок.

- Знати дитину – це та найголовніша точка, де стикаються теорія і практика педагогіки...

8. Виховання успіхом у навчанні

- У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися...
- ...Радість успіху – це могутня емоційна сила, від якої залежить бажання дитини бути хорошою. Турбуйтеся про те, щоб ця внутрішня сила дитини ніколи не вичерпувалась. Якщо її немає, не допоможуть ніякі педагогічні хитрощі.
- Немає якихось єдиних для всіх школярів передумов успіхів у навчанні. І саме поняття успіхи в навчанні — річ відносна: в одного показником успіхів є «п'ятірки», для іншого й «трійка» — велике досягнення. Уміння правильно визначити, на що здатний кожен учень у даний момент, як розвивати його розумові здібності в дальшому, — це надзвичайно важлива складова частина педагогічної мудрості.
- Не можна вимагати від дитини неможливого – певного рівня й певного кола знань, різні діти йдуть по різному.
- Говорити про успішність процесу навчання і виховання можна лише в тому випадку, коли хоча б один з його учасників пережив або переживає відчуття радості за успіхи.
- Необхідно так будувати навчальну і виховну роботу, щоб ні одна людина не відчувала себе нездібною.

- Дайте дитині прожити щасливу хвилину – і успіх вам гарантовано.
- Мистецтво й майстерність навчання й виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці.
- Немає абстрактного учня, до якого можна було б прикласти механічно всі закономірності навчання й виховання.
- Дитина має бачити, переживати свої успіхи в навчанні. Це має велике виховне значення: учень неначе відкриває в собі творчі сили, бо бачить свій успіх, прагне працювати ще краще.
- Життєдайним повітрям для слабенького вогника прагнення до знань є тільки успіх дитини в навчанні, тільки горде усвідомлення і переживання тієї думки, що я роблю крок вперед, піднімаючись крутою стежиною пізнання.

9. Виховання громадянина-патріота

- Патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на загальнолюдських та національних цінностях, серед яких провідними є: любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й Батьківщини.
- Без будь-кого з нас Батьківщина може обійтися, але будь-хто з нас без Батьківщини – ніщо.
- Той, хто по-справжньому любить Батьківщину, з усякого погляду справжня людина.
- Патріотизм починається з любові до людини. Патріотизм починається з колиски.

- Сила й ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини оволодіє особистістю, наскільки яскраво бачить людина світ і саму себе очима патріота.
- Ми виховуємо не носіїв знань, а людину, яка повинна жити в суспільстві і приносити йому користь.
- Приймати близько до серця радощі й жалі Вітчизни здатний лише той, хто не може пройти повз радощі й жалі окремої людини.
- Любов до Батьківщини починається з любові до батьків.

10. Моральне виховання особистості

- Однією з визначальних умов морального виховання є прагнення до того, щоб кожний наш вихованець уже в роки дитинства і раннього отроцтва умів брати на себе труд відповідальності, тягар обов'язку за життя, здоров'я, душевний спокій, благополуччя інших людей; щоб ухиляння від труда відповідальності і обов'язку мислилось і переживалось людиною як мерзенність.
- У моральному вихованні велику роль відіграє формування найтонших моральних почуттів – обов'язку, чуйності.
- Майстерність і мистецтво морального виховання особистості полягають у тому, щоб моральні цінності розкривались перед юними серцями в яскравих образах, які захоплюють думку і хвилюють душу, пробуджують прагнення до ідеалу.
- Духовне життя, духовне багатство людини визначається багатством її справжнього ставлення до навколишнього світу, змістом і характером взаємодії з природою та людиною...
- Моральне виховання дітей – це мудре обмеження. Дитина повинна зрозуміти три речі: можна, не можна, треба.

- Батьки мають сприяти формуванню в свідомості дітей таких понять, як «можна», «не можна», «треба», «повинен», «негідно», частіше говорити з ними про обов'язок, привчати до моральної повинності.
- Важливим елементом формування моральної культури особистості є засвоєння загальнолюдських норм моральності – азбуки моралі.
- Ідеал людської краси – це водночас ідеал моральності. Ти творець власної духовної краси.
- Гармонійна всебічно розвинена особистість немислима без міцного морального стрижня. Основне в людині – це людяність. До цього морального стрижня має прив'язуватися все, що набувається ...в житті...
- Справжня освіченість педагога виявляється в тому, що в його особі вихованці знаходять провідника до вершини моралі...
- Якщо ми хочемо виростити морально здорове покоління, то повинні вирішувати цю проблему «всім світом»: дитячий садок, сім'я, громадськість.
- У людині, яку ми виховуємо, повинні поєднуватися моральна чистота, духовне багатство, фізична досконалість.
- Виховання людини – формування духовної потреби людини в людині.
- Більше, ніж будь-коли, ми повинні думати про те, що вкладаємо в душу людини.
- Виховання почуттів, дисциплінування думки й волі, вироблення й урівноваження характеру – усе це людина повинна робити сама, пізнаючи й опановуючи себе.
- Виховання особистості – це виховання такого стійкого морального початку, завдяки якому людина сама стає джерелом благодіючого впливу на інших, сама виховується і в процесі самовиховання ще більше утверджує власний моральний початок.

- Наш обов'язок полягає в тому, щоб перед юним розумом відкрились ті грані буття, пізнання яких пробудило б активне прагнення виміряти міркою високі моралі самого себе: добре я роблю чи погано?
- Справжня гуманність означає перш за все справедливість.
- Розвинені почуття, висока емоційна культура – це, образно кажучи, абсолютний музичний слух моральної вихованості.
- В руках педагога є могутній засіб попередження грубості, безсердечності, морального безкультур'я – це лікування музикою.

11. Роль книги в навчанні, вихованні дитини

- Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе.
- Хай книжка захоплює так, як улюблена мелодія, як прекрасний танок.
- Книжка повинна стати для кожного вихованця другом, наставником і мудрим учителем.
- Однією з істин моєї педагогічної віри є безмежна віра в виховну силу книжки.
- Розумна, натхненна книжка нерідко вирішує долю людини.
- Читання книжки про людину, життя якої є взірцем, ідеалом, – це не тільки один з етапів пізнання людини, це найважливіший момент самовиховання.
- День без думки, без читання – марно прожитий день.
- Книжка може перетворити подив у допитливість, інтерес.
- Не можна уявити собі місії вихователя без багатого життя в світі книги.
- Виховання – насамперед слово, книжка і живі людські відносини.
- Ввести кожного учня в світ книжок, виховати любов до книжок, зробити книжку провідною зіркою в інтелектуальному житті – це залежить від учителя, від того, яке місце в його власному духовному житті займає книжка.

- Без книжки, без пристрасті до читання немає учителя.
- Книга – один із важливих витоків радості мислення.
- По-справжньому освічений той, хто вміє читати між рядками.
- Щоб підготувати людину духовно до самостійного життя, треба ввести її у світ книги.
- Школа повинна бути царством книжки.
- Читання – самостійне плавання в морі знань.
- Тільки книжки перетворюють подив у допитливість. Тільки читання відкриває перед людиною розкіш інтелектуального життя.
- Життя сучасної людини немислиме без духовного постійного спілкування з книжкою, яка надихається гордим людським прагненням звеличити самого себе.
- Читання – це один із витоків мислення й розумового розвитку.
- Книга – це могутня зброя. Розумна, натхненна книга нерідко вирішує долю людини.
- Книжка й жива думка, пробуджена книжкою, є найсильнішими засобами, які запобігають зубрінню – великому злу, що отуплює розум.
- Книга – одне з найважливіших джерел радощів мислення.
- Без пристрасті до книжки людині недоступні культура сучасного світу, інтелектуальне й емоційне вдосконалення.
- Тільки книга створює школу. Тільки ставлення до книги як до найважливішої і вічної, не перехідної духовної цінності створює ставлення до школи, як до колиски народу.
- ...Не можна уявити собі місії вихователя без багатого життя в світі книг. Бібліотека вчителя, що поповнюється з тижня на тиждень, – це джерело думки, моральної енергії. Знання, взяті з книг, стають його власним

багатством, його сумлінням. Справжній учитель переживає знання як радість особистого прилучення до духовних багатств, створених людством.

12. Роль природи у вихованні дітей

- Активно впливати на природу, але при цьому залишатися сином її, бути вінцем її творіння і водночас володарем її сил, по-синівськи бережливо ставитись до неї – ось яку позицію нам треба виховувати в учнів в процесі їх взаємодії з природою.
- Краса природи – це могутнє джерело енергії думки, це поштовх, що пробуджує і ледачу, і сонну, і інертну думку. Перед красою кожна дитина така, якою вона є насправді, під впливом краси вона стає такою, якою вона повинна бути. Коли дитина опиняється віч-на-віч з природою, коли перед нею відкривається світ дивних речей – дайте волю дитячим вчинкам, саме через вчинки ви найкраще зможете спостерігати, як сприймає навколишній світ кожна дитина, що вона бачить, як думає.
- Людина була й завжди залишається дітям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури.
- Маленька людина, в якій відкрилися очі на світ, бачить корінь, стебло, листя і міркує про те, як взаємопов'язані ці частини рослини як єдиного цілого.
- Природа здатна створити стан духовної готовності дитини до сприймання того, що потрібно вкласти в її розум, зробити здобутком її думки.
- Ведіть дітей у ліс, до річки, на луг – відкрийте перед ним джерело, без якого неможливе повноцінне духовне життя, і ви побачите, як діти стануть розумними, спостережливими, кмітливими.
- Краса природи відіграє велику роль у вихованні духовного благородства. Вона виховує в душі підлітка здатність відчувати, сприймати тонкощі,

відтінки речей, явищ, порухи серця... Краса природи виховує витонченість почуттів, допомагає відчутти красу людини.

- ...Природа – не тільки середовище навколо нас, а й всенародне добро і багатство, за яке кожний громадянин нашого суспільства відповідає.
- Добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість народжуються у процесі, турботах, хвилюваннях про красу навколишнього світу. Ми прагнемо, щоб усе життя вихованців було сповнене творінням у світі природи.
- Дитина повинна бачити, розуміти, відчувати, переживати, осягати велику таємницю життя в природі.
- Світ, що оточує дитину, – це перш за все світ природи з безмежним багатством явищ, з невичерпною красою. Тут, в природі, вічне джерело дитячого розуму. Процес пізнання навколишньої дійсності є нічим не замінним емоційним стимулом думки.

13. Роль казки у вихованні дітей

- Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості.
- Казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень.
- Казки – це активна естетична творчість, що захоплює усі сфери духовного життя дитини, її розум, почуття, уяву, волю.
- Казка є тим різцем, який відточує найтонші риси індивідуального мислення кожної дитини і в той же час розкриває дитячі серця назустріч одне одному, творить тонкі інтелектуальні взаємини дитячого колективу.
- Казки – це свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови.
- Без казки, без гри уявлення дитини не може жити.

- Завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, але й серцем. І не тільки пізнає, але й відгукується на події та явища навколишнього світу, висловлює своє ставлення до добра та зла.

14. Виховання працею

- Праця – це одне з найчистіших і найшляхетніших джерел емоційного стану, радості діяння, творення. Думка, що народжена, збуджена, витончена в праці, стає радісною, оптимістичною.
- Потрібен тривалий період шукання самого себе. Учень переходить від однієї справи до іншої, одне захоплення змінюється іншим. Це необхідно для свідомого вибору улюбленої праці.
- Хоча б над тобою було сто вчителів – вони будуть безсилі, якщо ти не зможеш сам змусити себе до праці і сам вимагати її від себе.
- Цінність гурткової роботи полягає в тому, що кожен учень може протягом тривалого часу випробувати свої задатки, здібності, виражати в конкретній справі свій нахил знаходити улюблену працю.

15. Взаємодія школи і сім'ї

- Ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не можуть справитися з найтоншими, найскладнішими завданнями становлення людини.
- Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування та взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства.
- Ми взагалі нічого не досягли б, якби не працювали з батьками.

- Духовне і морально-естетичне багатство сімейного життя – найважливіша умова успішного виховання дитини і в домашніх умовах, і в дитячому садку, і в школі.
- Гармонійний, всебічний розвиток можливий лише там, де два вихователі – школа і сім'я – не тільки діють одностайно, ставлячи перед дітьми ті й самі вимоги, а є одностайними, поділяють ті самі переконання, завжди виходять з тих самих принципів, не допускають ніколи розходжень ні в меті, ні в процесі, ні в засобах виховання.
- Тільки разом з батьками, спільними зусиллями, вчителі можуть дати дітям велике людське щастя.
- Дитина – це дзеркало морального життя батьків. Завдання школи та батьків – дати кожній дитині щастя.
- Без турбот про педагогічну культуру батьків неможливо розв'язати жодного завдання, що стосується навчання і виховання. Батьківська педагогіка, тобто елементарне коло знань матері й батька про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною – це фундамент, основа всієї педагогічної теорії і практики.
- Якими прекрасними не були б наші навчальні заклади, самими головними майстрами, що формують розум, думки дітей, є мати і батько. Сімейний колектив, де дитину вводять у світ зрілості і мудрості старших, – це така основа дитячого мислення, яку не може замінити в цьому віці ніхто.
- Тому нам, вчителям, необхідно турбуватися про підвищення педагогічної культури батьків, роз'яснювати їм смисл виховання й працювати з ними в одному напрямі.
- Завдання виховання і розвитку дітей можуть бути успішно вирішені тільки в тому випадку, якщо навчальний заклад буде підтримувати зв'язок із сім'єю і залучати її у свою роботу.

- Яка б у вас відповідальна, складна, творча робота не була на виробництві, – знайте, що вдома на вас чекає така ж відповідальна, така ж складна, така ж тонка робота – виховання дитини. Скрізь вас можна замінити іншим працівником – від сторожа на тваринницькій фермі до міністра; справжнього ж батька не замінить ніхто.
- У сім'ї шліфуються найтонші грані людини – громадянина, людини – трудівника, людини – культурної особистості.
- Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави.
- На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи.
- Час батькам і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не можуть впоратися з найтоншими, найскладнішими завданням становлення людини.
- Добра дитина не падає з неба, її потрібно виховати.
- Вчіть батьків мистецтва виховання як найблагороднішої, найлюдянішої, найвищої творчості, як виконання високого громадянського обов'язку.
- Сім'я – це те первинне середовище, де дитина повинна вчитися робити добро.
- Головний сенс і мета родинного життя – виховання дітей. Головна школа виховання дітей – це взаємини чоловіка й дружини, батька й матері.
- Дитина – дзеркало родини; як у краплі води відбивається сонце, так у дітях відбивається моральна чистота матері і батька.
- Виховуючи свою дитину, ти виховуєш себе, затверджуєш свою людську гідність.
- Найблагороднішою роботою кожної сім'ї є творення людини.
- Коли люди говорять погане про твоїх дітей – це значить вони говорять погане про тебе.

- У вихованні дітей, у творенні майбутнього кожен може досягти вершини досконалості – стати справжнім майстром, художником, творцем. Мудрість батьківства і материнства – це неоціненне моральне багатство держави.
- Поважайте дитяче бажання бути хорошим, бережіть його як найтонший рух людської душі, не зловживайте своєю владою, не перетворюйте мудрості батьківської влади в деспотичне самодурство...
- Виховання ласкою – це утвердження самоповаги.
- У крикові діти відчувають розгубленість і безсилля того, хто кричить.
- Чим суворіші будуть заборони й покарання, тим більше процвітатиме ...зло.
- ...найгострішим, найжагучішим питанням, яке ставлять батьки, є питання як? Як виховати? Як знайти гармонію батьківської любові, ласки і вимогливості? Як дати дітям щастя?
- ...Народити дитину – для цього великої мудрості не треба. Не треба особливого розуму й для того, щоб задовольнити її капризи та примхи. Не перетворюйте дитину на іграшку. Діти люблять гратися, але не люблять, коли ними граються, перетворюючи їх на іграшку.
- Щоб добре знати дітей, треба добре знати сім'ю.
- Педагогіка повинна стати наукою для всіх і для вчителів, і для батьків.
- Виховуючи дітей, ми повинні одночасно виховувати і дорослих батьків.
- Найбільш повноцінне суспільне виховання – це, як відомо, шкільно-сімейне. Сім'я з її взаєминами між дітьми і батьками – перша школа інтелектуального, морального, естетичного і фізичного виховання. Батько, мати, старші брати, сестри, дідусь і бабуся – перші вихователі дітей у дошкільному віці і лишаються ними, коли їхні вихованці пішли до школи.

- Як можна менше викликів в школу матерів і батьків для моральних нотацій дітям, і як можна більше духовного спілкування дітей з батьками, яке принесе радість матерям і батькам...
- Школа має стати школою творчості – для вчителя; школою радості – для дітей; школою спокою – для батьків.

16. Виховання особистості в колективі

- Колектив – дитячий, підлітковий, юнацький – дуже складна єдність. Це річка, яка живиться тисячами струмків... Колектив будується, образно кажучи, на кількох наріжних: ідейна спільність; інтелектуальна спільність; емоційна спільність; організаційна спільність.
- Доброзичливість, розумна доброта – ось що має бути атмосферою життя дитячого колективу, головним тонусом взаємовідносин педагога й дітей.
- ...джерелом виховної сили колективу є насамперед те, що в процесі колективної праці, у багатому колективному духовному житті, людина бачить сьогодні у своєму товаристві те, чого вона не помічала вчора – відкриває людину, і саме завдяки цьому вона, образно кажучи, заглядає сама в себе, зіставляє – що в мені було і що є сьогодні. Це винятково важливий момент духовного життя колективу.
- Колектив лише тоді є колективом і, отже, великою виховною силою, коли він увесь час духовно зростає... Бажання дитини, вихованця бути хорошим, прагнення до того, щоб про нього думати добре. Це одне з найважливіших джерел виховної сили колективу.
- Життя і праця в колективі є школою становлення буквально всіх рис особистості.
- Колектив – складний оркестр, в якому кожен має свій інструмент і грає на ньому.

- Турбота про виховну силу колективу – це турбота про духовне збагачення і зростання кожного члена колективу, про багатство відносин.
- Колектив – це складна духовна спільність людей, які мають різні рівні інтелектуального, ідейного, морального, громадянського, трудового, естетичного розвитку.
- Відповідальність людини за людину для життя колективу – це те саме, що цементний розчин для зведення будинку з цегли: немає розчину – не будується будинок, немає відповідальності за людину – немає і колективу.

Рекомендаційний список літератури

- Антонєць М. Василь Сухомлинський: Батьківщина – це твоє рідне слово // Рідна шк. 2016. № 11–12. С. 40–44.
- Антонєць М. Я. Педагогічна симфонія любові до дитини у творчій спадщині Василя Сухомлинського // Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне : РДГУ, 2015. Вип. 2. С. 6–15.
- Антонєць М. Я. Проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського : монографія. 5-те вид., допов. Київ : Четверта хвиля, 2012. 223 с.
- Артемова Л. В. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського // Історія педагогіки України : підруч. Київ : Либідь, 2006. С. 337–344.
- Батрун І. В. Сухомлинський про життєві орієнтації шкільної молоді // Пед. майстерня. 2015. № 9. С. 31–36.
- Березівська Л. Василь Сухомлинський про джерела формування в школярів патріотичних почуттів // Рідна шк. 2016. № 7. С. 3–7.
- Бєх І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 246 с.
- Василь Олександрович Сухомлинський (1918– 1970) // Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги : підручник / А. М. Бойко, В. Д. Бардінова, Л. Л. Безобразова та ін. Київ : Професіонал, 2004. С. 542– 570.
- Василь Олександрович Сухомлинський (1918– 1970) // Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів : у 2 кн. Кн. 2. ХХ століття / О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антонєць, Л. Д. Березівська та ін. Київ : Либідь, 2005. С. 380–387.
- Вороніна Т., Найменко Т. Виховувати любов'ю: за спадщиною В. Сухомлинського. Київ, 2004. 128 с.

- Заліток Л. М. В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2008–2013 рр.: біобібліогр. покажч. / НАПН України, Укр. асоц. В. Сухомлинського, Держ. наук.-пед. бка України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. Л. М. Заліток. Вінниця : Вид-во «Нілан-ЛТД», 2014. 255 с. (Видатні педагоги світу ; вип. 10).
- Кравець В. П., Мешко О. І. Василь Олександрович Сухомлинський (1918–1970) // Хрестоматія з української класичної педагогіки. Київ : Грамота, 2008. С. 505–749.
- Левківський М. В. Педагогічна система В. Сухомлинського // Історія педагогіки : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Центр навч. л-ри, 2008. С. 302–314.
- Любар О. О. Видатний український педагог В. О. Сухомлинський // Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. Київ : Знання, 2006. С. 494–513.
- Олійник О. І. Психолого-педагогічні основи вчительської любові // Імідж сучасного педагога. 2016. № 2. С. 45–48.
- Педагогіка В. Сухомлинського – педагогіка серця : бібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Наук. б-ка ; уклад. : С. Н. Грипич, Л. В. Ковальчук, Н. М. Гуменюк. Рівне : РДГУ, 2017. 45 с. (Серія «Електронна бібліотека»; блок «Класики педагогіки»).
- Пожарська Л. В. Гуманістичні погляди В. О. Сухомлинського // Пед. майстерня. 2015. № 2. С. 36–38 ; № 3. С. 43–47.
- Сухомлинська О. В. В. О. Сухомлинський про життєві (вітальні) потреби дітей: піклування і захист // Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне : РДГУ, 2016. Вип. 3. С. 6–15.
- В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів : монографія / О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, І. Д. Бех та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2012. 503 с.

РОЗДІЛ II

ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ

Грані батьківської педагогіки Василя Сухомлинського

(Матеріал надруковано: Бех, І. (2023). *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Грані особистості педагога у вимірах сьогодення* (с. 10–13). НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського)

Бех Іван, доктор психологічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ

Для Василя Сухомлинського батьківство, сім'я була не просто соціальною і в той же час життєпороджувальною краплинкою, а явищем сакральним, «атомом вічності». І з такої іпостасі він осягав її у всій неповторній величі і в таких же печалях буття. Осягав, щоб підняти до цієї височини. Звичайно, що час накладав свої відмітини, більшою чи меншою мірою стишуючи таке прямування. Однак залишалась віра, якій не зраджував великий педагог. Віра, підкріплена невтомною освітньо-виховною працею у цьому плані з молоддю та різного віку батьками.

В. Сухомлинський зізнавався про всю складність діалогу з батьками; на яких положеннях-істинах сконцентруватись, адже це був для нього дещо новий жанр. Окрім того, важливо було вибрати змістовий рівень, на якому оптимальною була б його виховна розмова, яка б, у першу чергу, змінила батьківський пізнавально-моральний світогляд, а не пропонувала лише конкретні (хоч і важливі) засоби і прийоми, не обґрунтовані тезами вищого порядку.

В історії педагогічної науки відомою була так звана лікувальна педагогіка. Ми ж маємо право стверджувати, що В. Сухомлинський, вирішуючи означену

проблему, заявив про себе як автор морально-лікувальної філософії. Обґрунтуємо цей висновок.

По-перше, вся його змістова фабула розгортається у межах граничних категорій, у їхніх абсолютних значеннях. Такими, наприклад, є: вища місія, праця до самозабуття, немовля – велич і краса свого народу, величезна відповідальність, людина – найвища цінність, найблагородніша робота.

По-друге, основною рушійною силою виховання і метапринципом теж філософського рівня виступало створення тотальної зони найвищої любові, у якій зростає, виховується і розвивається дитина.

По-третє, спостерігається прагнення до доповнення усталено використовуваних психолого-педагогічних категорій додатковими смислами. Так, ключовий конструкт «виховання» трактується як «творення людини». Він набуває додаткових сутнісних ознак: широкого універсалізму, надскладності, підвищеної цінності, благородства, за В. Сухомлинським.

З огляду на це, процес виховання у сім'ї має набути неперевершеної фахової досконалості, а отже й такої ж готовності батьків. Звичайно, що це є лише ідеалом, працею на інтелектуально-духовному максимумі, далеко не завжди досяжному, але шлях і кінцевий пункт окреслений і заданий. Резюмуючи цей аспект, процитуємо автора. «Творення людини – найвище напруження всіх ваших сил, це і життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво» [1, с. 189].

У контексті батьківського виховання В. Сухомлинський зачіпає надзвичайно науково складну й неоднозначну проблему: людина і суспільство. Розглянемо її, за В. Сухомлинським, спочатку на індивідуальному рівні.

На ньому батьки, народжуючи дитину, виступають продовжувачами свого роду. Вони творять майбутнє. Відтак, виховання у сім'ї – це творення майбутнього і погляд у майбутнє, але через свого дорослого сина чи дочку, через їхню соціально-моральну досконалість. Дотримуючись тексту, дитина – це велич

і краса свого народу. За такої позиції у батьківському вихованні органічно зливається суспільне й інтимне.

На рівні загальному надмірна життєва концентрація особистості на суспільство майбутнього, на оцінювання дорослими дітей за критерієм спрямованості на майбутнє суспільне благо, на якому наполягає Василь Сухомлинський, не витримала випробовування часом. Тут, вочевидь, далася взнаки головна ідеологема тогочасної влади жити і боротися заради світлого майбутнього. В.Сухомлинський мабуть би погодився, що тривожитись потрібно не тільки за благо майбутнього суспільства, а й за самого себе, жити повноцінно «тут і тепер» як проголошує сучасний екзистенціалізм.

Наголошуючи на надзвичайних труднощах батьківського виховання В. Сухомлинський настоює, що людину до цього обов'язку треба готувати з ранніх періодів її життя. Однак цього виховного лонгетюду, на жаль, не дотримується ні дошкільна, ні шкільна освіта. Такий стан речей притаманний і нашому часу. Отже, для успішного виховання дітей, батькам важливо володіти сутнісними цінностями великої відповідальності й сильного обов'язку, які й забезпечують постійне прямування до благородної мети – до дитини як найвищої цінності серед усіх цінностей світу.

Та попри це, батьки мусять оволодіти соціальною роллю батьківства. Педагог у цьому плані слушно зауважує, що молоді батьки, що не вміють бути чоловіком і дружиною, часто так само безпорадні, невмілі і недосвічені, як і діти. Небезпека приходить тоді, коли ці дорослі діти народжують дітей – біда і суспільству, і дітям, народженим тими, хто сам ще дитина за своїм моральним розвитком.

Тож важлива моральна підготовка до шлюбу, здатність жити сімейним життям, плекання культури взаємовідносин чоловіка і дружини, володіння необхідними виховними способами і прийомами. Таку підготовку доцільно

здійснювати на окремих заняттях. Однак вони матимуть достатній сенс, якщо усе шкільне життя стане виховуючим: і уроки гуманітарного циклу, на яких майбутні батьки і матері утверджуються в моральному ідеалі; і будь-яка розумова праця, що виховує в майбутнього громадянина наполегливість, силу волі, вміння переборювати труднощі; і активна участь у громадянському житті, і колективна цілеспрямованість вихованців до благородних вчинків, що одухотворяють відносини між членами колективу.

Усі ці вище розкриті кроки й мають призвести до виховання у шкільної молоді стійкої моральної готовності до сімейного життя. У такій ситуації й можливе самоутвердження за відсутності якого особистість не може повноцінно жити; але самоутвердження суспільного, що пов'язується з вихованням нею достойних громадян, трудівників, членів суспільства.

У контексті моральної готовності дітей та шкільної молоді до сімейного життя більш детально розкриємо згаданий метапринцип створення тотальної зони найвищої любові. Згідно з твердженням В. Сухомлинського, людина твориться любов'ю. Тут і прояв любові батька до матері, і матері до батька, і батьків до своїх дітей, і батьків до інших людей. Особливо звертає увагу автор на ситуацію, коли батько і мати по-справжньому люблять одне одного. За цієї фундаментальної умови у їхньої дитини, мир і спокій у душі, стійке моральне здоров'я, щиросердна віра в добро, віра в людську красу, віра в слово вихователя, тонка чутливість до засобів впливу на людську душу. При цьому те чи інше духовно-моральне судження, настанова чи порада не зустрічає внутрішнього несприйняття дитини. Більше того, кожне високе почуття, яке опосередковане взаємною батьківською любов'ю, прямо лягає на душу дитини, духовно преображає її.

Василь Сухомлинський у своїй моделі батьківського виховання виходить з того, що її духовнопороджувальним нервом виступає бажання. Воно й стало

предметом його безпосереднього осмислення. Він, насамперед, опікувався культурою бажань, де надзвичайне значення має процес їх виникнення. Звичайно, дитина часто спрямовує їх на суспільно несхвальні дії. Тому виникає досить складна проблема їх окультурення, перетворення на справді людські, що означає позитивно ціннісні, морально виправдані, а з погляду суспільства вони утверджуються лише скромними, допустимими, здійсненими. Вони набувають такої якості, вважає В. Сухомлинський, коли на сторожі бажань стоїть високомотивована праця зростаючої особистості.

«Винятково важливим, вважає В. Сухомлинський, - те, щоб праця з малих літ була, по-перше, максимально олюдненою, тобто одухотвореною прагненням принести добро людям, суспільству, народу, Батьківщині, по-друге, щоб вона стала природним станом людської душі» [1, с. 198].

Судячи з залишеної нам праці, з ширини охоплення своєю думкою вичлених аспектів та стилю нарисів їх розкриття, В. Сухомлинський мав намір продовжити вкрай важливий діалог з батьками. Однак доля розпорядилась по-іншому. Будемо ж вдячними й за цей науковий дарунок.

Література

1. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа, 1978. 263 с.

Особистість педагога крізь призму поглядів Василя Олександровича Сухомлинського

Апанасенко Юлія, керівниця гуртка «Мистецтвознавці» Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

В. О. Сухомлинський – талановитий педагог, мудрий вчитель, філософ, письменник. Його витвір мистецтва – книга «Серце віддаю дітям» перекладена 30-а мовами світу і витримала 54 видання. У палкому серці цього педагога жила велика доброта та любов до всього світу. Він не лише навчав, а й прищеплював кожній дитині найкращі людські якості, виховував доброту, чуйність, людяність, патріотизм, любов до батьків, до людей і до рідної землі [2].

Василь Сухомлинський – педагог світового значення, який говорив, що у будь-які часи важливо виховати Людину. Його гуманістичні ідеї та ідеали важливі й до сьогодні. Актуальність даного напрямку в педагогіці зумовлюється співзвучністю з ідеями нової української школи, що ґрунтуються на співпраці вчителя, учня та батьків. Головними компетентностями, якими апелює сучасна педагогіка є: повага до особистості, доброзичливість, позитивне ставлення, довіра та взаємоповага. Саме на таких засадах формуються ідеї Василя Олександровича Сухомлинського. У педагогічній спадщині якого провідне місце займають ідеї гуманізму, людяності, добротності та дитиноцентризму [4].

Педагог переконливо стверджує, що виховання гуманізму, людяності повинно стати одним із завдань діяльності школи, вчителя і здійснюватися через творення людям добра [7].

Також особливе місце Василь Олександрович Сухомлинський приділяє питанню розвитку дитячої творчості. Як стверджує С. М. Гаврилюк в статті «Концепція виховання творчої особистості В.О. Сухомлинського» надзвичайно важливою є орієнтація освіти та розвиток творчої особистості, визнання її

самоцінності та формування позитивної «Я-концепції». Аналізуючи наукові дослідження Л. І. Іщенко, О. А. Листопад, О. Ю. Приходько та ін. в аспекті дитячої творчості, С. М. Гаврилюк переконує, що готовність до творчої діяльності у її індивідуальній своєрідності властива кожній дитині [1].

Мета статті проаналізувати особистість сучасного педагога крізь призму поглядів В. О. Сухомлинського, окреслити його професійні якості.

Саме тому, педагогічні ідеї Сухомлинського є дуже важливими. Головною лінією в яких є виховання успішної конкурентноспроможної та всебічнорозвиненої людини.

Сутністю педагогічної системи Сухомлинського було ставлення до дитини як до унікальної особистості. Тому на сьогоднішній день, педагогу необхідно розуміти, що діти не можуть мати однакові здібності. Кожна дитина – індивідуальність, тому педагогу важливо формувати компетентності, враховуючи можливості та зацікавленість кожної дитини.

Період дитинства – це насамперед виховання моральних якостей, громадянського обов'язку та патріотизму і особливо духовності. Саме в ці роки вчитель відіграє важливу роль, допомагаючи обрати правильний напрям в розвитку особистості [8].

Для вчителя є важливим створити ситуацію успіху у навчанні, яка стане джерелом внутрішніх сил дитини, які породять енергію для переборення труднощів, в результаті з'явиться бажання вчитися протягом життя.

Для того, щоб в учнів була повага до вчителя, він повинен бути справедливим, чуйним і вміти відокремлювати дитину від зовнішнього впливу та настрою, ніколи не порівнювати між собою дітей та їх особисті досягнення.

Важливим для педагога є вміння зацікавити, В. О. Сухомлинський стверджував, що «діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості» [5]. У гуртки закладів позашкільної роботи діти записуються

за інтересами, а педагог має зацікавити та зберегти бажання навчатися та зростати. Заняття у гуртку – це час, коли створені всі умови для гармонійного та всебічного розвитку дитини. Час – коли можна змінити одноманітні стіни класу на заняття на свіжому повітрі, пленер, дати нову та оригінальну тему, яка зацікавить та спонукатиме на роздуми, провести майстер-клас, прийняти участь у конкурсі, виставці, спробувати нестандартний підхід до виконання роботи: нова техніка, стиль, матеріали. Важливо для педагога бути доброзичливим, В. О. Сухомлинський казав «...робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре», «Доброта повинна стати звичкою» [5], тому необхідно виховувати у дітей добре ставлення до інших, підтримувати прагнення допомагати тим, хто цього потребує. Декілька років поспіль на заняттях гуртка образотворчого мистецтва «Мистецтвознавці» проходить «Урок Доброти», на якому учні розповідають про своїх домашніх улюбленців, передивляються коротенькі відео про допомогу безпритульним тваринам та їх порятунок. Після перегляду відеороликів діти із захоплення обговорюють побачене, проводиться бесіда про добрі вчинки, діти створюють креативні роботи. В. О. Сухомлинський вважав, що вчитель має бути майстром своєї справи, тому величезну увагу приділяв питанню самоосвіти: «Знання, добуті самоосвітою, дуже міцно зберігаються в пам'яті. У процесі самоосвіти формуються індивідуальні риси особистості, виробляється індивідуальний стиль розумової праці» [3]. Сьогодні важливо до кожного наступного уроку вчителю необхідно готуватися так, щоб він був продовженням попереднього. Необхідно – дати дітям задоволення від діяльності, розвинути в них почуття власної гідності та гордості.

Серед вихованців гуртка «Мистецтвознавці» було проведено опитування «Яким має бути сучасний педагог?». Прийняли участь – 60 вихованців. 50% опитуваних на перше місце поставили доброту, вважаючи її найважливішою якістю для сучасного педагога; 25% поставили на перше місце професіоналізм;

25% вихованців вважають справедливою першочерговою професійною якістю педагога. Отже, можна переконливо стверджувати, що учні хочуть бачити в першу чергу доброго, доброзичливого педагога, з яким можна створити спілкування за принципом «рівний-рівному», тобто створити діалог між вчителем та учнем.

Не слід забувати про емоційний стан учня на уроці. Навчити співчуттю та здатності переживати, розуміти горе інших є одним з головних постулатів успішного уроку. Визначальною особливістю педагогічної теорії та практики В. Сухомлинського є багатогранність, всеосяжність і відносна завершеність їх структурно-змістових та функціональних параметрів. Це дає підстави розглядати все, що було зроблене ним для педагогіки, як систему, що акумулювала в собі найкращі надбання минулого й сучасного у поєднанні з оригінальними ідеями та інноваційними технологіями вченого й втіленням їх у педагогічному процесі. В. Сухомлинський зазначав, що вчительська професія – постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Прекрасна риса вчителя – повсякчас відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити в процесі її становлення [6]. Дивовижне відчуття – постійно відкривати в дитині нове, бачити її в процесі становлення – один із тих коренів, які живлять могутнє дерево покликання до педагогічної праці.

Педагогу необхідно постійно працювати над удосконаленням та саморозвитком власної професійної діяльності, креативно розвивати власні ідеї, шукати нові та нестандартні шляхи розв'язання педагогічних питань та їх втілення в сучасну освітню діяльність, це є основою для досягнення високих результатів у вихованні навчанні та розвитку вихованців.

Література

1. Гаврилюк С. М. Концепція виховання творчої особистості В. О. Сухомлинського. Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі: Педагогічні читання : Зб. наук. метод. праць / За заг. ред. О. В. Сухомлинської, О. Я. Савченко, Житомир : ФОП Левковець Н.М., 2017. С 24-28.
2. Деркач О. Серце, віддане дітям: В. О. Сухомлинський – видатний педагог, публіцист, письменник // Українська мова і література в сучасній школі. 2014. № 9. С. 30-36.
3. Ковальчук В. І. Спогади про В. Сухомлинського. К.: Рад. школа. 1990. 165 с.
4. Педагогіка спрямована у майбутнє. Практично-орієнтований посібник / автори-упорядники В. І. Кириченко, Г. Г. Ковганич. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 118 с.
5. Сухомлинський В. О. Афоризми / Педагогічний музей України; [укладач О. П. Міхно; наук. консультант О. В. Сухомлинська]. Київ : ПМУ, 2018. 104 с.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. К. : Рад. шк., 1988. 304 с.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т.3. С. 7-279.
8. Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Педагогічні читання: Зб. Наук.-метод.праць / За заг.ред. О. В. Сухомлинської, О. Я. Савченко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2017. 274 с.

Василь Сухомлинський про роль педагога у формуванні соціальної успішності особистості

Безрук Катерина, доктор філософії,
наукова співробітниця Інституту проблем
виховання НАПН України

У 2023 році світ відзначив 105-річчя від дня народження видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського. Ідеї та підходи до виховання та навчання молодого покоління, які були запропоновані понад півстоліття тому, не втрачають актуальності і для сучасної освіти. Сучасні наукові рефлексії на тему ролі педагога у формуванні соціальної успішності особистості дитини дуже тісно перекликаються із доробками Василя Сухомлинського.

Василь Сухомлинський, як представник освітньої еліти свого часу, приділяв особливу увагу вихованню дітей та активно долучав їх до процесу навчання. Зазначимо, що його вплив на педагогічну практику і світогляд сучасників був надзвичайно значущим.

Центральним аспектом педагогічної концепції В. Сухомлинського було визнання того, що завдання педагога полягає не лише у передачі знань, але й у формуванні соціальних навичок та цінностей учнів. Він вперше звернув увагу на важливість розвитку не лише інтелектуальної, а й соціальної компетентності учнів.

Педагогічні принципи В. Сухомлинського спрямовані на виховання активної, самостійної та соціально компетентної особистості. Його переконання в тому, що соціальна успішність визначається не тільки навчальними досягненнями, але й емоційним та соціальним благополуччям дитини, її вмінням встановлювати контакти з іншими людьми, вирішувати конфлікти та

спілкуватися ефективно. Педагог, у свою чергу, відіграє важливу роль у розвитку цих компетенцій.

Важливо відзначити, що для досягнення цієї мети педагог повинен взаємодіяти з учнями, стимулювати їхній розвиток та формування ключових соціальних навичок. В. Сухомлинський, у свою чергу, підкреслював важливість особистого прикладу, закликаючи дітей: «Не живи, щоб другим було добре, а живи так, щоб самому було добре». Цими словами педагог заохочував дітей до саморозвитку і незалежності, щоб вони могли самостійно приймати рішення та досягати успіху у житті [1].

Василь Сухомлинський стверджував, що роль педагога полягає не тільки в передачі знань, але й у формуванні особистості учня. Він стверджував, що успішна особистість – це не лише успішний учень, а й гарна людина. Тож для досягнення цього результату, педагог повинен:

1. Бути прикладом для учнів, давати зразок доброти, чесності, терпимості та любові.
2. Стежити за кожним учнем, допомагати розкрити таланти та розвинути потенціал.
3. Сприяти розвиткові учнівської самостійності, виховувати відповідальність та самосвідомість.
4. Формувати в учнів усвідомлення значущості світу та правильного ставлення до нього.
5. Підтримувати співпрацю з батьками, залучати їх до процесу виховання [3].

Він зазначав, що «завдання освіти полягає не лише в розумовому розвитку дитини, але й у розвитку її як особистості» [4]. Педагог має збудити в дитині почуття любові до навколишнього світу та розкрити її потенціал, так педагог

повинен бути не тільки знавцем своєї предметної галузі, а й великим вихователем та справжнім знавцем своєї справи.

Василя Сухомлинський вважав, що кожна дитина є неповторною і має потенціал для розвитку, а роль педагога – відчувати велику відповідальність за кожну дитину, бачити їх сильні сторони та потенціал, і допомагати їм розкрити самореалізацію. Він наголошував на індивідуальному підході до кожного учня. У нашому сучасному світі, де часто застосовуються стандартизовані методи навчання, ця ідея набуває особливого значення. Кожна дитина – окрема, унікальна зі своїми вподобаннями, здібностями та потребами. І тільки шляхом уважного спостереження та слухання можна знайти ключ до кожного серця.

Як зазначав, Василь Сухомлинський, необхідно сформувати гармонійну та сильну особистість учня: «учіться проводити серед дітей спостережливість, радість дружби, толерантність, зразкову любов до праці, смак до співпраці!» [5]. Щоб бути успішним педагогом у формуванні особистості, необхідно мати глибоку душевну свідомість, бути чуйним до потреб та емоцій дітей. Лише такий вчитель зможе стати не тільки передавачем знань, а й справжнім наставником та приятелем.

На думку Василя Сухомлинського, роль педагога у формуванні соціальної успішності полягає у створенні атмосфери довіри та взаєморозуміння у класі: «там, де править кохання, там не буде непорозумінь, ненависті і насилля» [2]. Здатність педагога створювати позитивну атмосферу, підтримувати добрі стосунки, вчить дітей відчувати себе в безпеці та поважають один одного – це фундаментальний принцип формування соціальної успішності.

Для формування соціальної успішності особистості важливо є розвинути: навички соціальної взаємодії, творчі здібності, моральні цінності та мотивацію до навчання, саме це завдання постає перед педагогом у закладі освіти. Зосередження на цих завданнях може допомогти педагогові більш успішно

виховувати в учнів розуміння світу та формування цілісної та успішної особистості.

Отже, концепція В. Сухомлинського є невичерпним джерелом для натхнення сучасних педагогів, наголошуючи на значущості формування не лише інтелектуальних, але і соціальних компетенцій в учнів, як ключового елементу їхнього успішного соціального і особистісного розвитку.

Література

1. Баранюк І. Василь Сухомлинський про засади педагогічної впливовості слова вчителя // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 99. С. 58–65.
2. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні // Вибр. твори : в 5-ти т. Т. 5. К. : Радянська школа, 1977. С. 321–330.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 2. К. : Радянська школа, 1977. С. 419–654.
4. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4. К. : Радянська школа, 1977. С. 391–626.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 2. К. : Радянська школа, 1977. С. 147–416.

Велич постаті Василя Олександровича Сухомлинського

Ковганич Галина, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

Чим ширша своєю діяльністю людина, тим даліше після її смерті шириться пам'ять про неї. Чим ясніший своєю моральністю і правдивіший голос творця, – тим чистішим і звучнішим стає цей голос з часом, у віках.

Павло Тичина

Повною мірою ці слова стосуються Василя Олександровича Сухомлинського, якому 28 вересня виповнюється 105 років з дня народження, проте голос його не стихає, а все дужчає, шириться на теренах освіти України.

Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського різнобічна й багатопланова. Вдумаймося в такі цифри, за неповних 52 роки життя Василь Олександрович написав і опублікував 48 книг, 500 наукових статей, 1500 оповідань і казок для дітей.

Спадщина Василя Олександровича Сухомлинського розійшлася по всьому світу. Вражаючою є статистика популярності наукового доробку педагога-вченого: його твори видані 59 мовами світу загальним тиражем понад 15 млн примірників, а книга «Серце віддаю дітям», видавалася 30 мовами 55 разів.

Його ідеї, науково-методичні розробки, педагогічний досвід сьогодні втілюється в освітньо-виховних системах європейських країн, Японії, Китаю, Америки. Красномовним, на користь популярності його робіт, є факт: випускник вищого педагогічного закладу в Китаї не отримає диплом, доки не складе залік за книжкою Василя Олександровича «Сто порад учителю». В Україні щорічно проходять Міжнародні та Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю».

Усе життя і діяльність Василя Сухомлинського були пройняті новаторством у педагогічній теорії і практиці. Він своєю невтомною працею, фундаментальними педагогічними творами проектував школу майбутнього, а в ній – успішну, щасливу, добру, з активною життєвою позицією особистість дитини.

Пророк

В глибокім сні країна спочивала,
Ніщо, здавалось, не пробудить нас.
Тебе сама історія обрала,
І ти прийшов, щоб обігнати час.
В дитині бачив над усе людину,
А не простий бездушний механізм.
Їй серце щедро віддавав щоднини –
У цьому твій «абстрактний гуманізм».
Навчав терпляче в лісі і у полі
Торкнутись квітки й не струсить росу.
Проголосив святинями у школі
Природу, Матір, Працю і Красу.

Юрій Мальований

Василь Сухомлинський –
Це школа духовна,
Душевна, що любить дітей,
Це надпрацьовитість й усміхнений вчитель
І сотні новітніх ідей.

Петро Сікорський

Шалва Амонашвілі про Василя Олександровича Сухомлинського

• Василь Олександрович Сухомлинський є класиком світової педагогіки. Будь-який класик – носій Слова Педагогічної Істини з майбутнього. Василь Олександрович – апостол майбутнього, той, що дарує Мудрість гуманізму, мудрість любові. Країна, в якій є такий син, не буде шукати педагогіку десь в

інших місцях. Чи зможе уявити наш розум, якою стане освіта, джерелом якої є Мудрість Сухомлинського.

- Немає могутнішої педагогічної Ідеї гуманного виховання, ніж ідея Сухомлинського.

- Нехай у кожного вчителя вселиться Іскра Сухомлинського. Я схилию голову перед Його педагогічним генієм.

- Книгу В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» кожному українському педагогу потрібно мінімум 12 разів перечитати, підкреслити і використовувати, жити цим.

В умовах розбудови нової української школи сучасними є ідеї Василя Сухомлинського про ціннісну складову освіти людини, готовність жити і працювати в гармонії з природою, взаємодію школи і громади (формування цінностей громадянського суспільства), партнерську взаємодію між учнем, вчителем і батьками; інтеграцію змісту освіти, врахування особистісних потреб учнів (реалізація принципу диференціації), навчання, засноване на дослідженнях (виконання навчальних і дослідницьких проєктів, експериментування тощо).

Ганна Іванюк

Василь Олександрович Сухомлинський глибоко розкрив роль і значення школи в навчанні і вихованні особистості. Школа – це місце, де дитина повинна відчувати щастя, повноцінність свого духовного життя, радість праці і творчості. У його педагогічній системі дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не вчиться на дорослого, а живе повноцінним і цікавим життям.

Цінним доробком Василя Олександровича Сухомлинського є книга «Народження громадянина», у якій подано таку систему роботи педагога-вихователя, яка б оптимально впливала на громадський розвиток.

На думку Василя Олександровича, патріотизм – суспільно-психологічне і моральне почуття, яке передбачає відданість своїй Батьківщині й любов до неї, бажання захищати її від ворогів.

Василь Сухомлинський вважає, що громадянське виховання покликане формувати в молоді високі моральні ідеали, почуття любові до своєї Батьківщини, потребу в служінні їй.

Василь Сухомлинський зазначав: «Домогтися, щоб вихованця вже з дитинства непокоїло теперішнє і майбутнє Вітчизни, – одна з найважливіших передумов запобігання моральним зривам у дитячі роки. Громадянські думки, почуття, тривоги, громадянський обов'язок, громадянська відповідальність – це основа почуття людської гідності. Той, у кого ви сформували ці якості душі, ніколи не виявить себе в чомусь поганому, навпаки – прагнутиме виявити себе тільки в доброму, гідному наших ідей, нашого суспільства» [2].

Актуальними сьогодні є педагогічні дороговкази щодо організації навчання й виховання дітей. Урок, за Сухомлинським – «перше вогнище, зігрівшись біля якого людина стане мислителем». Василь Олександрович убачав найважливішу виховну мету уроку в тому, щоб запалити в дитині вогник жадоби пізнання.

Василь Сухомлинський приділяв велике значення мовній культурі, оскільки вважав, що мовна культура людини – це дзеркало її духовної культури. Найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова.

Сухомлинським була розроблена і реалізована глибоко продумана система педагогізації батьківського середовища, яка включала в себе план і програму педагогічного навчання батьків на весь період навчання дітей в школі.

Василем Сухомлинським було створено «батьківську школу», основна мета діяльності якої спрямовувалась на надання батькам дитини практичних знань, формування у них педагогічної культури, включення їх у систему єдиних

педагогічних вимог до дитини, залучення до партнерських взаємин, культурного діалогу.

Він зазначав, що:

- педагогіка повинна стати наукою для всіх – для вчителів та батьків;
- дуже важливо для досягнення єдності й педагогічного впливу школи та родини, щоб батьки бачили у своїх дітях самих себе, розуміли діалектику дитини;
- важливо, щоб кожен батько знав і розумів, як він потрібен дитині, як вона мріє, щоб поруч була мудра, мужня людина;
- настав час створювати ідеальні сім'ї ідеальні стосунки між матір'ю та батьком, між дітьми та батьками. Сім'я – це казкова морська піна, з якої народжується краса. Без родини школа була би безсила [4].

Особливу увагу Василь Олександрович звертав на відповідальність батьків перед суспільством за виховання своїх дітей. «Свою важливу місію та відповідальність за дітей мають відчутти молоді люди ще до того як у них з'являться діти. Морально невідповідні до народження і виховання дітей батьки є великим нещастям для суспільства» – наголошував педагог. Тому він значну увагу в своїй педагогічній практиці приділяв проблемі підготовки молоді до сімейного життя» (нарис «Виховання майбутніх матерів і батьків»).

Не втратили свого значення й думки Василя Олександровича Сухомлинського щодо вимог до особистості педагога. Особливу увагу Василя Олександрович приділяв педагогічній майстерності та педагогічній культурі, саме ці дефініції він ввів у вітчизняну педагогіку. Він зазначав, що «основу педагогічної культури становлять: глибоке знання вчителем свого предмета, багатство методів вивчення особистості учня, педагогічна етика, педагогічна творчість, науково-дослідна робота вчителя, єдність науки й практики» [3].

Василь Олександрович стверджував, що робота вчителя – творчість, а не безумне «нагромадження» в дитячій голові обсягу певних знань. Обов'язок учителя – не тільки повідомляти дітям основні знання наук, скільки розширювати й формувати їхні душі. У кожної дитини є приховані таланти чи здібності, тож завдання вчителя – розкрити їх [5].

Окреслені нами педагогічної ідеї Василя Олександровича Сухомлинського у педагогічних технологіях не існують ізольовано. Вони взаємопроникають, взаємозумовлюють і взаємодоповнюють одна одну. Вони потребують осмислення і втілення їх у життя в тих нових умовах, в яких нам доводиться виховувати підростаюче покоління.

Література

1. Малиношевський Р.В. Педагогізація сім'ї як передумова створення цілісного виховного середовища у педагогічній системі В. Сухомлинського // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Спецвипуск, ч. 1. Черкаси, 2010. С. 221–226.

2. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.) : хрестоматія для ВНЗ / упоряд. Л. Д. Березівська та ін. К. : Науковий світ, 2003. 418 с.

3. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4. К. : Радянська школа, 1977. С. 391–626.

4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка: вибр. тв. у 5 т. К., 1977.

5. Сухомлинський В.О. Ми продовжуємо себе в дітях: виб. тв. у 5-т. К., 1977.

6. Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : Педагогічні читання. Житомир: ФО-П Левковець Н.М., 2017. 274 с.

Ідеї видатного українського педагога Василя Сухомлинського про формування соціально успішної особистості

Корольчук Ольга, методистка Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

Успіх – переживання радості, задоволення від того, що результат якого прагне людина, співпадає з його очікуванням. Формування соціально успішної особистості неможливе без формування позитивної Я-Концепції дитини в процесі освітньої взаємодії та основане на співпраці з педагогом та з учнями.

Загальні компетентності педагога, здатного до ефективної роботи:

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.
3. Здатність бути доброзичливим, критичним і самокритичним.
4. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
5. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Виховати Особистість – справа багатозадачна. Великий майстер педагогічного слова Василь Сухомлинський відзначав важливість виховання самостійного мислення, розвиток любові до природи, оточуючого світу, збереження здоров'я та необхідність формування патріотичних почуттів. «Виховати патріота... – означає наповнити повсякденне життя підлітка благородними почуттями, які забарвлювали б усе, що людина в цьому віці пізнає і робить, – писав В. О. Сухомлинський у праці «Народження громадянина».

Система освіти – це фундамент формування фізичного і духовного здоров'я людини та суспільства в цілому.

Про роль вчителя у збереженні здоров'я учнів постійно згадував В. О. Сухомлинський у книзі «Павлиська середня школа»: «Добре здоров'я, відчуття повноти, невичерпності фізичних сил – найважливіше джерело життєрадісного сприймання, оптимізму, готовності подолати будь-які труднощі... , сповільнене мислення – це в багатьох випадках наслідок загального нездоров'я».

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді серед виховних напрямів сьогодні визначено громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і нових поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [1].

Великі мислителі минулих сторіч підкреслювали особливе значення формування особистості, що на етапі становлення, самостійного мислення як ознаки спроможності до дорослого життя. Декарт вважав: «Я мислю – отже, я існую». Конфуцій говорив: «Навчання без міркування – марна праця».

Навчання стає ефективнішим, якщо учні використовують усі складові стратегій мислення. Воно стає результативнішим, коли будується на попередньому знанні та досвіді особистості. Тому на заняттях і в поза ним педагогу необхідно створювати умови для розвитку самостійності мислення:

дозволити дітям вільно розмірковувати; сприймати різноманітні ідеї та думки; забезпечити безпечне освітнє середовище; висловлювати віру в здатність кожного учасника освітнього процесу розвивати критичні судження; цінувати думки дітей. Розвиток мислення – завдання, яке стоїть перед викладачем на кожному занятті. На сьогодні вченими і педагогами-практиками приділяється велика увага активному навчанню та критичному мисленню [2].

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського надзвичайно актуальна далеко за межами нашої країни. В університетах Німеччини проводяться спеціальні курси, присвячені творчості українського педагога. У 1989 році послідовники В. Сухомлинського створили Міжнародну асоціацію його прихильників (Марбург), а в 1990 р. – Українську асоціацію Василя Сухомлинського, яка систематично проводить Всеукраїнські педагогічні читання, присвячені вивченню і впровадженню у широку педагогічну практику творчої спадщини видатного педагога [3].

На думку В.О. Сухомлинського, одним із напрямків освітньої роботи двадцять першого століття є формування самостійного мислення особистості – активного здобувача знань, також вважав, що основні зусилля дитини «ідуть на пасивне отримання знань – запам'ятовування готового, розтлумаченого вчителем, заучування із підручника» [4].

Педагоги-майстри на практиці застосовують правило Аристотеля: мислення починається із здивування» [5]. «Уроки мислення» Сухомлинського – це і аналіз явищ оточуючого світу і знаходження причинно-наслідкових зв'язків й – здобування знань, потрібних для створення власної думки. В. О. Сухомлинський переконаний, що розвитку допитливості думки, самостійності розуму сприяють такі прийоми впливу, за яких учень подумки оглядає, досліджує широке коло фактів та явищ для вивчення проблеми.

Найефективнішим прийомом Василь Сухомлинський вважав постановку проблемних запитань. Він наголошував, що неможливо уявити формування розумових здібностей особистості без самостійної роботи, бо в процесі самостійного здобування знань формуються «інтелектуальні риси особистості, виробляється індивідуальний стиль розумової праці».

Так, важливу роль у розумовому вихованні людини Василь Олександрович вбачав у колективних формах роботи, де даються відповіді на важливі питання, які висуває життя. В. О. Сухомлинський підкреслює, що в інтелектуально та духовно багатому колективі, в якого є «дух мислення», виникає бажання знати, пізнавати, розвивається «інтелектуальний стан допитливості» [6].

Особистісний розвиток особистості дозволяє вчасно вловлювати тенденції сучасного світу і, таким чином, уможлиблює успіх.

Говорячи мовою сучасності, розвиткові «скілів» сприяє:

- отримання нових знань через онлайн-навчання;
- підвищення інформаційної обізнаності;
- розвиток критичного мислення та аналіз джерел інформації;
- налагодження ефективної комунікації;
- вивчення думки експертів;
- постановка конкретних цілей.

Цілепокладання має також певні умови:

- конкретика;
- вимірюваність;
- досяжність;
- значимість;
- обмеженість в часі.

Василь Олександрович вважав, що «учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини». Які ж вимоги ставить до успішного педагога сучасність?

- Мистецтво складне пояснювати доступно і просто;
- вміння знаходити з кожним спільну мову;
- варіювання стратегії в залежності від конкретної ситуації;
- розуміти і відчувати настрої в оточенні;
- вміння подавати серйозне з певною часткою гумору та самоіронії;
- здатність швидко перемикає увагу з одного об'єкта на інший;
- поєднання доброти й вимогливості;
- навички самоконтролю дій, вчинків та настроїв.

Методичні розсипи В.О. Сухомлинського у книзі «Сто порад учителям»:

- немає ніяких єдиних для всіх школярів передумов успіхів у навчанні.

І саме поняття успіхи у навчанні – річ відносна: для одного високий рівень, для іншого й середній рівень – велике досягнення:

- доброзичливість, розумна доброта - ось що має бути атмосферою життя дитячого колективу, головним тонусом взаємовідносин педагога і дітей;
- уміння володіти собою, тримати себе в руках – одне з найбільш необхідних умінь, від якого залежать і успіх діяльності педагога і його здоров'я.

Педагогічні смисли В. Сухомлинського полягають у тому, «...щоб стати справжнім вихователем, треба пройти школу сердечності – протягом тривалого часу пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується ваш вихованець. Це одна з найтонших речей у нашій педагогічній справі. Якщо ви наполегливо оволодіваєте нею, ви будете справжнім майстром». Ще одним важливим моментом у педагогічній майстерності, за В. Сухомлинським, є саморозвиток, а саме – читання. Так, читати треба багато, завжди і всюди. І не

лише фахову літературу. Вчитель повинен бути не вузькою оболонкою амфори, а її внутрішнім наповненням».

Умови навчання соціально успішної особистості за Сухомлинським В.О.

Виходячи з думки педагога-новатора Василя Сухомлинського можна зробити висновок, що ефективність формування соціальної успішності особистості обумовлене такими складовими освітнього процесу:

- визначення мети – комплексної – освітньої, виховної, розвивальної;
- узгодження форм і методів роботи згідно теми, цікавого змісту, ситуації;
- обміркувати логіку побудови та послідовність етапів навчального заняття;
- створення позитивного мікроклімату, атмосфери зацікавленості;
- пробудження індивідуальної активності кожної дитини.

Творчість Сухомлинського з кожним роком зазнає переосмислення і активує увагу світової наукової і педагогічної громадськості в Україні й і за її межами. Адже, розроблена ним педагогічна система не тільки збагатила

педагогічну науку новаторськими ідеями теорію й практику виховання, але і стала фундаментальним етапом у розвитку української педагогічної думки.

Література

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 року №527.
2. Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю // Творча спадщина педагога у вітчизняному і міжнародному вимірах» : Зб. наук. пр. / Редкол.: Н. В. Ільченко (голова) та ін. Ірпінь, 2019. 119 с.
3. Непоп І.В. Презентація «Сухомлинський у світі». URL : <https://naurok.com.ua/prezentaciya-v-o-suhomlinskiy-u-sviti-61077.html>
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Т.4. К.: Радянська школа, 1977.
5. Сухомлинский В. А. Об умственном воспитании / Сост. М.И. Мухин К.: Радянська школа, 1983.
6. Тягло О. В. Критичне мислення як освітня інновація. // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 1997. №2. С. 229.
7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві // Вибрані педагогічні твори: У 5-ти т. В.О. Сухомлинський 1976. Т.2
8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К., 1998.

Василь Сухомлинський про підготовку дитини до школи

Кучинська Надія, керівниця гуртка «АБВГДЕЙКА» Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

Дитинство – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє неповторне життя. І від того, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло в її розум і серце з навколишнього світу – від цього вирішальною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

В. Сухомлинський

Не зважаючи на те, що світ відзначив уже 105 років від дня народження Василя Олександровича Сухомлинського, варто зазначити, що його творчість та думки про виховання дітей та учнівської молоді не втрачають актуальності і досі. Він був справжнім ученим і дослідником у галузі психології особистості, володів глибоким розумінням найпотаємнішого єства дитини, включно з її емоціями, переживаннями, прагненнями та надіями, глибоко розумів психологію взаєморозуміння між батьками та дітьми. Його творчість на тему готовності дитини до школи проникнуті усвідомленням її значення для формування особистості дитини [5].

Під час дослідження творчості В. Сухомлинського, ми дійшли висновків, що головну роль у підготовці дитини до школи відіграють саме батьки. Так великий педагог наголошував: «Це велике щастя для батьків: готувати дитину до школи, потім спостерігати її перші кроки на великій стежці до знань. Але це не тільки радість і щастя. Це разом з тим багато турбот і праці. Бо виховання

починається з сім'ї, з того часу, як дитина осмислено подивилася на світ і усвідомила себе як живу, активну, діяльну істоту» [3, с. 56].

Так у його книгах, ми знаходимо суголосну нашому дослідженню думку, що батьки – «не лише головні вихователі і наставники, а й перші вчителі і просвітителі дітей, оскільки саме в ранньому дитинстві закладаються основи їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Тому педагог радив батькам постійно надавати серйозної уваги розвиткові у дітей спостережливості, вміння мислити, уявляти, фантазувати, орієнтуватися в різноманітних життєвих ситуаціях» [3, с. 56].

В. О. Сухомлинський зауважував, що важливо враховувати вікові особливості психічного розвитку дитини під час підготовки до навчання в школі, застосовувати в цьому процесі гру, твори різних видів мистецтва, казки. «Готуючи дитину до майбутнього навчання в школі, треба дбати передусім про багатство і багатогранність її духовного життя» [5].

Перед кожною сім'єю, особливо молодого, незалежно від соціального статусу та педагогічної освіченості батьків, постають питання «Що робити?» і «Як робити?», щоб виростити й виховати дитину здоровою, розумною, чуйною до інших, врешті-решт щасливою. Ці питання вічні, як вічне і саме виховання. Адже протягом усієї історії людства так і не було знайдено єдиного, універсального рецепта успішного виховання дитини в сім'ї. І це не дивно, адже як немає однакових дітей, так немає однакових батьків і однакових сімей [5].

«Кожна особистість унікальна, неповторна і самоцінна. Для кожної сім'ї характерний свій тип стосунків, стиль спілкування, свій мікроклімат. Він може бути сприятливим для самореалізації особистості, проте може бути і пригнічуючим, напруженим, несприятливим, тобто таким, за якого і сім'я, і суспільство отримують виховний ефект, протилежний очікуваному. Тому, до кожної сім'ї необхідно шукати свої підходи, орієнтуючись на їх особливості. А

саме сімейне виховання слід сприймати і вивчати як комплексну проблему, що стосується особистості, її життя і тих умов, за яких вона розвивається – соціальних, економічних, педагогічних, психологічних, культурологічних тощо» [5].

Сім'я виступає середовищем, що здійснює вплив на дитину, і водночас є суб'єктом виховного процесу. «Її педагогічний потенціал також зумовлений різними чинниками, а саме: готовністю батьків до виховання дитини, рівнем загальної та педагогічної культури, можливостями їх реалізації (матеріальними та побутовими умовами, структурою сім'ї, наявністю вільного часу тощо), ступенем взаємо узгодженості дій батьків у питаннях виховання, їх індивідуальними особливостями – темпераментом, моральними якостями, комунікативними здібностями, станом здоров'я та віком, врешті-решт – життєвим досвідом, власним досвідом виховання дітей та ціннісними орієнтаціями» [5].

Сім'я – це перший крок дитини у соціальне життя. Щоб досягти бажаних результатів у вихованні, батьки повинні знати про основи педагогіки та знати необхідні умови сімейного виховання. Педагоги відповідають за донесення цих знань до батьків. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні спрямований на залучення батьків до співпраці з закладом освіти у сфері розвитку дитини та її підготовки до школи. Проблема педагогіки батьків потребує розробки та практичного вирішення відповідно до сучасних державних пріоритетів. «Батьківська педагогіка – це педагогічна освіта батьків і матерів, освіта тих, кому завтра бути батьками й матерями» [2, с. 22].

В. О. Сухомлинський «завжди цікавився проблемами виховання дітей у різних сім'ях, вивчав позитивний досвід, підмічав найістотніші й найбільш типові вади та недоліки сімейного виховання, шукав причини цих недоліків. Він повсякчас проводив виховну й освітню роботу з батьками, навчав їх мистецтва

сімейного й громадянського виховання, гостро критикував обивательство, неуцтво, примітивізм. У Павлівській школі було створено чітку систему педагогічної освіти й пропаганди педагогічних знань серед населення, батьків і навіть старшокласників. Без турботи про педагогічну культуру батьків, за висновками В. О. Сухомлинського, неможливо розв'язати жодної проблеми, що стосується навчання і виховання» [5].

В. О. Сухомлинський у своїх працях обґрунтував провідні принципи, відповідно до яких має здійснюватися «педагогічна пропаганда серед батьків:

- виховання дітей – почесний суспільний обов'язок батьків, батько й мати повинні бути не менш мудрими творцями людини, ніж педагоги;
- за змістом педагогічна пропаганда має охоплювати всі складові виховання;
- у розв'язанні складних проблем сімейного виховання необхідно забезпечувати індивідуальний підхід і додержання педагогічного такту;
- потрібні систематичність педагогічної пропаганди і всебічне охоплення батьків» [5].

У закладі позашкільної освіти, у батьків та педагогів одне завдання – виховати дітей гармонійно розвиненими особистостями: щасливими, здоровими, активними, життєлюбними, комунікативними. «Кожен учитель, кожен батько мріє про те, щоб його діти вирости допитливими людьми, щоб у кожному серці запалав вогник жадоби пізнання. Але як запалити цей вогник? Треба розкрити перед дітьми книгу життя, живі, яскраві сторінки навколишнього світу. Нехай дитина сама перегортає сторінки цієї книги, нехай відчуває себе шукачем і землепрохідцем. Від нас, дорослих, залежить те, щоб дитина відчула романтику, красу пізнання» [2, с. 22].

З метою залучення батьків у активну співпрацю із закладом освіти з питань виховання своїх дітей, необхідно, щоб «вони бачили результати творчості дітей, чули про свою дитину позитивно, мали нагоду залучитися до справ закладу

освіти, зустрічали гарне відношення педагогів. Атмосфера творчості, добра, згуртованості позитивно впливає на батьків» [5].

Заклад освіти, у якому В. О. Сухомлинський був директором, та його педагогічний колектив, «надавав великого значення моральній, інтелектуальній, естетичній обстановці, в якій перебуває дитина віком від двох до семи років, оскільки перші роки життя в розвитку дитини вирішальну роль відіграють люди, що оточують її, з усім багатством і багатогранністю людських відносин. З цією метою спільними зусиллями батьків та вчителів в школі для майбутніх першокласників були організовані декілька куточків, де саме оточення пробуджувало б їхні думки. В одному із куточків зібрані десятки квітів: у дітей є можливість спостерігати за їх розвитком з весни до осені; інший куточок – кімната з картинами про життя та поведінку звірів; третій куточок – різноманітні дійові моделі машин та механізмів. В. О. Сухомлинський довів, що дошкільна підготовка допомагає виявити, побачити та вивчити кожну дитину, її характер, здібності, нахили. В роботі з батьками майбутніх першокласників він ставив мету – надати необхідну педагогічну спрямованість виховному впливу батьків на дітей передшкільного віку, сформувані в умовах сімейного виховання такий емоційний настрій майбутнього першокласника, щоб він спокійно сприймав вплив вчителя та шкільного колективу» [5].

Так у Павлиській школі, В. О. Сухомлинським, було створено «батьківську школу», у якій проводили навчання за такими напрямками:

1. «Пізнання дійсності і розвиток емоцій дошкільника.
2. Краса у вихованні дитини від 4 до 7 років.
3. Праця і творчість дитини від 4 до 7 років.
4. Гра в розумовому, емоційному і естетичному розвитку дитини дошкільного віку.
5. Казка у вихованні дитини» [5].

«Завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, але й серцем. І не тільки пізнає, але й відгукується на події та явища навколишнього світу, висловлює своє ставлення до добра і зла» [5].

В. О. Сухомлинський в своїх працях зазначав, що «програма постійного підвищення педагогічної культури батьків і матерів – це, по суті, наша спільна з ними робота – тонка й важка, кінцевою метою якої є ідеал всебічно розвиненої гармонійної людини. Найважче полягає в тому, щоб батько й мати разом з нами бачили, розуміли духовний світ своєї дитини, вміли розібратися в причинах і наслідках, осмислити виховання як цілеспрямовану працю» [1, с. 5–6].

На думку В. О. Сухомлинського, «робота «батьківської школи» повинна відповідати таким умовам:

- чітка організація всієї системи освіти, що об'єднує в собі масові, групові та індивідуальні форми роботи педагогічної пропаганди;
- диференціація змісту освіти батьків з урахуванням вікових особливостей дітей і рівня педагогічної культури батьків;
- практична спрямованість усіх ланок;
- зацікавленість учителів у здійсненні цієї роботи;
- позитивне ставлення батьків до педагогічної освіти, активне сприйняття педагогічних знань» [5].

В. О. Сухомлинський у книзі «Серце віддаю дітям» наголошує: «найголовнішою рисою педагогічної культури має бути відчуття духовного світу кожної дитини, здатність приділити їм стільки уваги й духовних сил, скільки потрібно для того, щоб дитина відчула, що про неї не забувають, її горе, її образи й страждання поділяють» [4, с. 167]. Де радив педагогам, «вихователям бути чутливим до стану дитини, до емоційно-естетичної оцінки кожного слова. Адже все це закладається в ранньому дитинстві, і потім дуже важко його наздогнати.

Педагогам варто пам'ятати, що давати дітям знання слід так, щоб не порушувати гармонію їх інтелектуального і емоційного світу» [5].

В. О. Сухомлинський «відносив педагогічну діяльність до числа найскладніших мистецтв, тому вихователя колективу маленьких дітей він називав диригентом, за помахом палички якого кожний учасник оркестру творить чуже щастя і завдяки цьому переживає перше громадянське щастя колективізму» [5]. На його думку, той «хто живе турботами про інших людей, стає сприйнятливим, чуйним до слова, яке несе в собі заклик до ідеалу моральності, до утворення краси в самому собі». [4, с. 153].

На думку В. О. Сухомлинського, «важливим засобом в вихованні дошкільників, є емоційні моменти в роботі та поведінці педагога, врахування ним емоційних станів і особливостей дітей. Вони є невід'ємною частиною умілого підходу педагога до своїх вихованців, педагогічного такту, оцінки їх роботи і вчинків, їх схвалення та заохочення. Емоційно забарвлена оцінка сприяє усвідомленню учнем своїх помилок і сприяє виникненню бажання їх виправити» [5].

Великого педагога «завжди хвилювала проблема підготовки дошкільників до навчання в школі, різнобічного їх розвитку; його хвилювала фізична, психологічна та емоційна готовність. Він вважав, що до вступу в школу дітей слід навчити образно мислити, розвивати їх уяву, емоційність, адже «запорука виховання розвинутого розуму і пам'яті в тому, щоб думка дитини проявлялась в її активному відношенні до оточуючого світу» [5].

Література

1. Книга протоколів психологічних семінарів 1968–1969 навчальний рік Павлівської середньої школи Онуфріївського району. Педагогічно-меморіальний музей ЛІВ 16814. С. 88.

2. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка К : Рад. школа, 1978. 263 с.
3. Сухомлинський В.О. Зв'язок школи з сім'єю. ЦДАВО України. Ф. 50 97. Оп. 1. 238 с.
4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / Вибр. твори: в 5-ти т. К. : Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 2–202.
5. Тарадайко М.В. Спільна робота сім'ї та школи у розв'язанні проблеми адаптації молодших школярів до навчання). URL : <http://surl.li/nfrqd>

Формування професійного іміджу педагога на основі ідей В. О. Сухомлинського

Новодворська Таміла, завідувачка відділу декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва Центру позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

Людина народжується для того, щоб залишити вічний слід на землі.

В. О. Сухомлинський

Василь Олександрович Сухомлинський належить до плеяди славетних вітчизняних педагогів, якими пишається Україна. У свій час він писав: «Учителю! Ми горимо і згоряємо в ім'я того, щоб єднати людей узами добрих побажань. Щоб людині хотілося жити від того, що поряд із нею живуть люди. Учитель творить Людину» [3]. Це звернення до нас Великого Педагога особливо актуальне сьогодні. Світлі ідеї В.О. Сухомлинського вічні, як вічними є Добро, Краса, Любов, оскільки любов'ю твориться людина – найвища цінність серед усіх цінностей світу. Щоднини ми живимося мудрістю цього великого Добротворця, адже немає жодної проблеми в педагогіці, якої б він не торкнувся, не вказав нам шляхи її розв'язання [1].

Професійний імідж педагога стає тим основним ресурсом, що забезпечує високий престиж й успішність функціонування системи освіти загалом і, зокрема конкретного закладу освіти. Педагог завжди був і залишається ключовою фігурою у сфері освіти, яка найтісніше пов'язана зі становленням особистості того, хто навчається. Від рівня його професіоналізму, педагогічної майстерності, психологічної грамотності, приємної зовнішності, лексики, жестів, погляду та інших чинників залежить успішність процесу педагогічної взаємодії і створення навколо себе позитивного іміджу [4].

Головною метою у формуванні професійного образу педагога є підготовка компетентних і конкурентоспроможних, гуманістично орієнтованих, висококваліфікованих спеціалістів, тобто формування суб'єктів професійної діяльності, здатних вільно та свідомо самовизначатися у педагогічній дійсності, творчо розв'язувати проблеми педагогічного процесу у спільній діяльності з учнями.

Проблема становлення і розвитку професіоналізму є загальнодержавною проблемою, вирішенню якої відводиться пріоритетне направлення. Не випадково основною метою освіти є не проста сукупність знань, умінь і навичок, а заснована на них особиста, соціальна і професійна компетентність – уміння самостійно здобувати, аналізувати і ефективно використовувати інформацію, вміння раціонально й ефективно жити і працювати у світі, що швидко змінюється [5].

Професійний саморозвиток вчителя – один із головних складових осучаснення освітнього процесу. Найчастіше ця проблема постає перед молодим вчителем, який сповнений прагненням знайти свій власний шлях на нелегкій вчительській ниві. Йому часто бракує досвіду, подекуди і знань, однак звернення до багатющої педагогічної спадщини видатного українського педагога В. О. Сухомлинського може стати одним із джерел саморозвитку і самоорганізації вчителя. Ідеї та поради Василя Сухомлинського виховують в учителі здатність адаптуватися до сучасних освітніх умов, сприяють переходу на новий рівень професійної майстерності, готують педагога до гуманістичної діяльності у закладі освіти. Саме особистості вчителя, його професійній майстерності, видатний педагог надавав вирішального значення у вихованні підростаючого покоління.

Ключову роль у творенні школи для дитини Василь Олександрович відводив постаті вчителя, його психолого-педагогічній та фаховій підготовці. «Головне, – підкреслює педагог, – це віра в людину, чутливість до

всього хорошого в ній. Висока моральність учителя стає нині найважливішою умовою його педагогічної майстерності... Улюбленим і авторитетним учитель стає не тільки тому, що досконало знає свій предмет, а й тому, що, глибоко люблячи його, поєднує у своєму серці цю любов з любов'ю до людини-дитини». [2, с. 114]

В. О. Сухомлинський вважав, що правом користуватися гострим інструментом оцінки має тільки той педагог, що любить дітей. Учитель повинен бути для дитини такою ж дорогою людиною, як мати. Віра учня у вчителя, взаємну довіру між ними, доброту та людяність – от те, що необхідно вихователю, те що хочуть бачити діти у своєму наставнику. Одне з найкоштовніших його якостей – людяність, у якій сполучається серцева доброта з мудрою строгістю батьків [6].

Положення про необхідність високих особистих якостей учителя, розроблене Василем Олександровичем Сухомлинським, можна розглядати як принцип особистісно орієнтованого підходу до навчання й виховання – принцип залежності розвитку особистості учня від особистості педагога.

Першою вимогою до вчителя є вимога любові до власної справи. «Щоб знайти в кожному учневі найсильнішу його сторону, відкрити в ньому золоту жилку, всі вчителі повинні бути людьми, пристрасно закоханими у свою працю, що вміють запалити вогник такої самої любові у своїх вихованців».

Другою вимогою до вчителя є вимога високої кваліфікації. «Чим більше знає вчитель, чим частіше й успішніше відкриває він перед учнями горизонт науки, тим більшу допитливість і жадобу до знань виявляють учні...».

Третьою вимогою до вчителя є вимога високих моральних якостей. «Вирішальне значення має те, яких людей побачить у нас підліток. Ми мусимо бути для підлітків зразком багатства духовного життя; лише за цієї умови ми маємо моральне право виховувати».

Четвертою вимогою є творчий підхід учителя до навчання й виховання. «Без вдумливого, індивідуального, творчого підходу до кожної людини розв'язати це завдання неможливо, – пише В. О. Сухомлинський у статті «Народний учитель» [7].

Обґрунтовуючи сутність педагогічної професії як творчого процесу, Василь Сухомлинський неодноразово підкреслював, що у своїй основі педагогічна праця – це творчість, наближена до наукового дослідження. Однак педагогічна творчість неможлива без праці душі вчителя. Тому однією з найголовніших вимог до вчителя, на думку В. О. Сухомлинського, є здатність поєднувати ширість і мудрість. Він вказував на особливу роль умінь учителя щодо професійного самопізнання і самовиховання

Узагальнюючи здобутки педагогічної спадщини Василя Олександровича можна сказати, що необхідною передумовою професійного іміджу педагогів є внутрішня потреба у творчій праці, прагнення до постійного поповнення знань, бажання удосконалення. Саме такий учитель – професіонал, що здатний оптимізувати всі види освітньої діяльності, сформувати світогляд учнів та розвинути їх здібності, а головне – підготувати до життя.

Література

1. Ключніченко О. Г. Використання ідей В. О. Сухомлинського вчителями початкових класів в контексті Нової української школи. с. 11 URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01006r9r-8885.docx.html>
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / голова ред. кол. О. Г. Дзевєрін. Київ : Рад. шк., 1976–1977. Т. 5 : Статті . 1977. 639 с.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителєві // Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 3. К.: Радянська школа, 1977. С. 7–283.

4. Навроцька М. М. Розвиток професійного іміджу педагога в системі післядипломної педагогічної освіти: автореферат дис. канд. пед. наук. Тернопіль. 2019. С. 3.

5. Портфоліо вчителя. *Studfile*. 2019. URL : <https://studfile.net/preview/9901621/>

6. Педагогічні погляди Сухомлинського. Ставлення до дитини. *Вчитель вчителю, учням та батькам*. 2009. URL : https://teacher.at.ua/publ/pedagogichni_pogljadi_sukhomlinskogo/19-1-0-3154

7. Хомич Л. О. Ідеї В. О. Сухомлинського у змісті підготовки вчителя нової української школи // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 171. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 163–171.

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського – джерело ідей та натхнення

Олейничук Ірина, заступниця директора з освітньо-виховної роботи спеціалізованої школи №196 м. Києва

Роки дитинства – це насамперед виховання серця

В. О. Сухомлинський

Педагогічна ідея – це крила, на яких здійснюється увесь колективна творчість

В. О. Сухомлинський

Василь Олександрович Сухомлинський! Видатний педагог. Непересічна особистість. Втілення Добра і Людяності. Його Величність Сонячність!

Про митців, чия осяяність мережить безмір світів і віків, М. П. Стельмах сказав: «Будуть проходити роки, будуть відходити віки. Пилком чи кушпелою розвіється все недобре, нетривке, скороминуче. А Вічне увійде у вічність. Не так у бронзу чи мармур, як в очі людські, душі людські, серця людей».

Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського вражає глибиною відчуттів і почуттів, яснозорістю, що налаштовує дзвінкість струн духовності багатьох поколінь педагогів. Його твори – це велична брама у світ Розуміння Дитини, Любові до Дитини, Світлої Радості Всеєдності педагога – наставника – на учителя – вихователя – друга – і барвистого у всіх його проявах і непередбаченостях Дитинства.

Щасливий той, хто увійшовши у цю браму, зрозумів: творити Людину – це диво із див, достойне лише справжнього митця.

Читаючи і перечитуючи праці В.О. Сухомлинського, знову і знову переконуєшся, що інтелектуальна спадщина видатного педагога – це невичерпне джерело ідей для діяльності освітян. Твори В. О.Сухомлинського – це акорд

відчуттів: часом – органний, часом – сопілковий чи оркестровий, а іноді – це сонячність, гроза, весняність, шторм... і навіть – штиль.

Осмилення значення педагогічної діяльності В. О. Сухомлинського є однією з актуальних проблем сучасної педагогіки.

Усі найвідоміші його книжки «Серце віддаю дітям», «Духовний світ школяра», «Сто порад учителеві», «Павлиська середня школа», «Розмова з молодим директором школи», «Як виховати справжню людину», «Шлях до серця дитини», «Народження громадянина», «Методика виховання колективу», «Школа і природа», «Природа, праця, світогляд», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», «Вірте в людину», «Людина неповторна», «Листи до сина», «Батьківська педагогіка», переважна більшість статей присвячені найрізноманітнішим аспектам фахової, психолого-педагогічної підготовки вчителя.

Протягом життя В.О. Сухомлинський написав 48 монографій, понад 600 статей, 1500 оповідань і казок для дітей. Твори В.О. Сухомлинського видані 53-а мовами світу, загальним тиражем майже 15 млн примірників. Книга «Серце віддаю дітям» перекладена на 30 мов світу і витримала 54 видання.

В. О. Сухомлинський своєю творчістю, своєю працею, своїм подвижницьким життям продовжує об'єднувати педагогів різних країн, а найперше – вчителів його рідної землі.

Провідною ідеєю його педагогічної системи була глибока переконаність у тому, що у найскладнішій, радісно-тривожній, важкій, виснажливій і натхненній праці – створенні Людини – настає період яснішого і мудрішого бачення світу, чутливішого і вимогливішого підходу до особливостей виховання.

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського – великого педагога – мислителя – філософа – органічно поєднує класичну і народну педагогіку; вона –

багатопланова, бо щораз оновлювалася і поглиблювалася, зазнавала певної еволюції відповідно до вимог і викликів часу.

Ідеї В. О. Сухомлинського перегукуються із сучасністю. Кожен педагогічний колектив лише увиразнить освітню і виховну діяльність закладу, спираючись на мудрість та всеосяжність ідей великого Наставника, кожна з яких і відлуння досягнень педагогіки минулого, і відгомін педагогіки, що розвивається, і навіть сходинки у майбутнє. У цьому перегуку:

- Модернізація початкової освіти в діалозі з В. О. Сухомлинським.
- Претворення освітнього закладу в багатогранний осередок, де панують чотири культури: культ людини, культ Батьківщини, культ книги, культ рідного слова.
- «Нарощування педагогічної майстерності» у контексті педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в умовах нової української школи.
- Використання ідей В. О. Сухомлинського «для розвитку професійної майстерності вчителя».
- Самопізнання кожним учасником освітнього процесу.
- Підсилення сучасних акцентів виховання «концепцією гуманної педагогіки» В.О.Сухомлинського.
- Застосування провідних принципів виховання В. О. Сухомлинського у «плеканні особистості».
- Формування естетичного світобачення здобувачів освіти.
- Моральне виховання молоді.
- Соціалізація учнівської молоді як вимога сучасності.
- Піднесення на найвищий щабель здорового способу життя.
- «Одухотворення освітнього процесу» засобами Арт-терапії.
- Екологізація освітньо-виховної діяльності закладу освіти згідно рекомендацій В.О.Сухомлинського.

- Використання набутоків етнічних засад виховання.
- Здійснення тісної співпраці з батьками крізь призму ідей В.О.Сухомлинського.
- Діагностування задля «урахування психологічних та індивідуальних особливостей кожного учня».
- Плекання традицій закладу.
- «Творення Людини!» (що є, мабуть найбільш актуальним у складний час воєнного лихоліття)

І багато-багато іншого.

Даючи настанови про перетворення освітнього закладу в багатогранний осередок культури, В. О. Сухомлинський писав, що

- ✓ «Знання без виховання – меч у руках божевільного».
- ✓ «Освітній заклад: школа, вуз та інше стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ньому панують чотири культури: культ людини, культ Батьківщини, культ книги і культ рідного слова».
- ✓ «Справжня школа – це багатогранне духовне життя дитячого колективу, в якому вихователь і вихованці об'єднані багатьма інтересами і захопленнями».
- ✓ «Школа – не комора знань, а світоч розуму. Усі діти не можуть мати однакові здібності. І найважливіше завдання школи – відшукати, розвинути і плекати здібності».
- ✓ «У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні до чого не здатні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів і бажання вчитися».
- ✓ «Школа – місце радісних емоцій».

Так, час вносить свої корективи. Але за будь-яких обставин дитині у школі має бути комфортно і затишно. Кожен, хто обрав професію вчителя, має розуміти: бездумним ремісником біля дітей не можна бути, адже «виховання лише тоді стає реальною силою, якщо воно засноване на вірі в дитину». А тому поруч з дитиною має йти людина зі щирим серцем, людина переконлива у правді і доброзичливість.

Особистість учителя В. О. Сухомлинський розглядав як «наріжний камінь навчання і виховання», а його професійну і педагогічну майстерність пов'язував з рівнем психологічної культури, психолого-педагогічних знань, розмаїттям засобів естетико-психологічного впливу на учнів:

- «Ми творимо людину так, як скульптор творить свою статую з безформного шматка мармуру: десь у глибині цієї мертвої брили лежать прекрасні риси, які належить добути, очистити від усього зайвого».
- «Вчительська професія – це людинознавство, постійне, те, що ніколи не припиняється, проникнення у складний духовний світ людини».
- «До хорошого уроку учитель готується усе життя».
- «Ми вчителі, повинні розвивати, поглиблювати у своїх колективах нашу педагогічну етику, стверджувати гуманне начало у вихованні як найважливішу рису педагогічної культури кожного вчителя».
- «Діти тягнуться до того, хто сам тягнеться до них, не може жити без них, знаходить щастя і насолоду у спілкуванні з ними».
- «Якщо ти бачиш учня лише із-за свого стола у класі, якщо він іде до тебе лише тоді, коли його викликаєш, якщо уся його розмова з тобою – це лише відповіді на твої запитання, то ніякі знання з психології тобі не допоможуть».
- «Залізо іржавіє, не знаходячи собі застосування; стояча вода цвіте, а на холоді вкривається кригою; розум же людини, не знаходячи собі застосування, хиріє».

- «Ми горимо, згораємо в ім'я того, щоб єднати людей узами добрих побажань. Щоб людині хотілося жити від того, що поряд з нею живуть люди».

- «Справжній педагог повинен працювати на майбутнє».

Настанови В.О. Сухомлинського актуальні для будь-якого покоління педагогів: кожна рекомендація співзвучна з вимогами того чи іншого часу.

У Законі України «Про освіту» записано, що новий учитель у Новій українській школі – це агент змін, який:

- працює над собою;
- постійно займається підвищенням професійного, загальнокультурного рівня, професійної майстерності;
- має академічну свободу;
- проявляє педагогічну ініціативу;
- дотримується педагогічної етики;
- поважає гідність, права і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу;
- особистим прикладом утверджує повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей: правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбності;
- виховує у здобувачів освіти повагу до державної мови, державних символів України, національних, культурних цінностей України... Конституції України;
- формує у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;
- захищає здобувачів освіти від будь-яких форм фізичного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою;
- тощо.

Адже освіта ХХІ століття вимагає вибудовувати школу активного учня і вчителя-консультанта замість антипсихологічної школи активного вчителя і пасивного учня. Освіту слід вибудовувати навколо домінантних здібностей вихованця, щоб перейти до школи персоналізованого розвитку дитини. І про це свого часу теж говорив В. О. Сухомлинський.

Кожний педагогічний колектив у сучасній школі має постійно бути у колі креативних ідей і творчих здобутків. Це повинен бути осередок науковців, дослідників, експериментаторів, але розумних, виважених, інтелігентних, для яких результат – творення Людини – окрилений добром і любов'ю вектор, від якого, ніби сонячні промені, одсяюються життєствердні спроможності вихованців. Саме так діє педагогічний колектив спеціалізованої школи №196 м. Києва, де педагогічні ради – це радодійство, де науково-методичні семінари – це сонячний коловороток актуальних ідей та шляхів їх вирішення, де кожна тема, над якою працює колектив, - новітність, що випереджає час, де кожна дія – задля Дитини, задля збереження її життя, задля її бажання бути творцем майбутнього.

Проте і тут керуємося підтримкою видатного педагога-мислителя і філософа – В. О. Сухомлинського: читаємо, цитуємо, послуговуємось його рекомендаціями. Ідеї В. О. Сухомлинського є значимим підґрунтям у діяльності освітян спеціалізованої школи №196. Зокрема, своєрідним прологом до нововведень у початковій школі став проєкт «Збираємо намистинки мудрих порад В. О. Сухомлинського». Учителі початкової школи підготували філософічно-глибинні, естетико-духовні години спілкування для наймолодших поціновувачів перлин Добра і Любові. Педагоги пояснили дітям деякі із важливих життєвих істин, що:

- «Праця – це одне з найчистіших і найшляхетніших джерел емоційного стану, радості діяння, творення. Думка, що народжена, збуджена, витончена в праці, стає радісною, оптимістичною».

- «Завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем».
- «Природа – величезної ваги виховний фактор, що накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу».
- «Без будь-кого з нас Батьківщина може обійтися, а будь-хто без Батьківщини – ніщо».
- «Людина народжується на світ не для того, щоб зникнути безвісною пилінкою. Людина народжується, щоб лишити по собі слід вічний».

А діти зрозуміли, що:

- «Маленька праця – більша за велике безділля».
- «Казка – це свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки».
- «Краса природи – мати доброти й сердечності».
- «Наша Батьківщина – це могутнє тисячолітнє дерево».
- «У кожного народу є своя святиня – Герої».

В. О. Сухомлинський стверджував, що «майбутнє – це покоління здорових людей», адже «хвора, хирлява, схильна до захворювань дитина – одвічний осередок багаточисленних незгод», а тому «хороше здоров'я, відчуття наповненості, нездоланності фізичних сил – найважливіше джерело життєрадісного сприйняття світу, оптимізму, готовності здолати будь-які труднощі». І це особливо важливо у стресонапруженості суспільства.

У спеціалізованій школі №196 питання здорового способу життя вихованців – одне з найпріоритетніших. У закладі дбають і про фізичне, і про психологічне, і про моральне, і про духовне здоров'я учнів. Задіяно педагогічний колектив, батьківську громадськість, різні освітні інституції, чиє призначення – плекати здорове покоління.

Фізичне загартування учнів, основа якого є гасло: «Сильна нація – це здорові люди!» має місце і на уроках, і у позаурочний час. Традиційними для школи є навчання-гра «Маршрути безпеки», спортивно-краєзнавчі квести,

історико-спортивне свято «Козацькому роду – нема переводу», спортивні фестивалі, участь у стрілецьких змаганнях, участь у конкурсі «Молодь обирає здоров'я», літературно-спортивно-історичні конкурси, дослідницька і пошукова робота, заходи превентивного змісту, що готує учнівське самоврядування – суцвіття «Органта» в Країні Роксоланії та інше.

Разом з цим відбувається реалізація різноматичних проєктів превентивного змісту, акцентується увага на застосуванні методів музейної і театральної педагогіки, щороку розширюється діапазон і форма проведення екскурсійних програм (віртуальних і очних), де переважають маршрути історико-краєзнавчого змісту, що здійснюються похідно. Щорічно у школі мають місце олімпійські уроки. Це панорама досягнень спортсменів України, та учнів школи, що професійно займаються різними видами спорту. Зокрема на іграх нескорених.

Традиційними для школи №196 є тижні здоров'я, тижні туристично-спортивного гарту, тижні морально-духовного гарту, творчі проєкти як засіб позитивного сприйняття дійсності тощо.

Серед складових здорової нації особливе місце посідає питання плекання громадянськості. Як вважав В. О. Сухомлинський, «громадянськість – центральна проблема всього виховання».

На сучасному етапі життя країни, коли вона захищає свою незалежність і догми справжнього демократизму, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського набуває особливої актуальності, оскільки педагог не тільки розкрив зміст поняття «громадянськість», а й обґрунтував шляхи її формування.

В.О. Сухомлинський вважав, що формування громадянських поглядів, переконань, почуттів, єдності слова і діла, високих моральних якостей і норм поведінки є центральною проблемою всього виховання: «...Мужньою, безстрашною людиною стає тільки та людина, яка з дитинства навчилася дорожити своєю громадянською гідністю... А громадянська гідність поєднує в

собі єдність думки і діла, слова і вчинку». Великий педагог розумів громадянськість як інтегральну якість особистості, що характеризує політичну і моральну свідомість і проявляється в добровільній активній діяльності задля добробуту Вітчизни. Аналізуючи складові «громадянськості», педагогічний колектив спеціалізованої школи №196 підготував і провів кейс-педраду на тему «Система освітньо-виховних акцентів, спрямованих на формування громадянськості як інтегративної якості особистості». Педагогічний колектив проаналізував назване питання, підготувавши такі кейси:

Кейс №1	«Громадянська компетентність як функція демократичного освітнього середовища»
Кейс №2	«Шляхи формування громадянськості як інтегративної риси особистості у спеціалізованій школі №196»
Кейс №3	«Теоретична спадщина В. О. Сухомлинського та її практичне застосування згідно вимог сьогодення»
Кейс №4	«Діапазон діяльності вихователя ГПД щодо плекання громадянськості як риси»
Кейс №5	«Психологічна глибинність громадянськості та її діагностичний супровід»
Кейс №6	«Мистецько-художня палітра громадянськості»
Кейс №7	«Активні форми роботи в бібліотеці – як один із шляхів формування громадянськості та національної свідомості»
Кейс №8	«Формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів»
Кейс №9	«Правові аспекти громадянськості»
Кейс №10	«Порівняльна мережа пріоритетів громадянської компетентності в Україні та країнах світу»

Кейс №11	«Формування громадянськості як інтегрованої якості особистості в умовах євроклубу»
Кейс №12	«Поетичний роздум-засудження комплексу меншовартості, національного безпам'ятства у посланні Т. Г. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє»

Вкотре переконалися у тому, що думки В. О. Сухомлинського про громадянськість звучать в унісон із сучасним трактуванням цієї риси особистості. У який спосіб сучасному поколінню дітей із «кліповим» сприйняттям світу допомогти усвідомити їх права та обов'язки щодо суспільства, держави, усвідомити взаємозв'язок між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, прилучити молодь до демократичної системи цінностей, приготувати до компетентної участі у житті суспільства?

У педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського зустрічаємо розповідь про вечори Юних мислителів, де учні збиралися для обговорення різних проблем. У сучасних закладах освіти теж варто створювати різні філософські центри для молоді, адже, як і колись, молодь любить дискутувати. Та чільне місце серед таких об'єднань може зайняти євроклуб, тому що функціонування його робить дидактично-виховні можливості закладу освіти ширшими. Євроклуб налагоджує співпрацю з іншими школами міста (і не тільки) та зі школами з інших європейських країн. Війна в Україні показала, як важливо мати дружню підтримку від різних країн Європи та Світу.

Європейський клуб «Вітрила дружби», що діє у спеціалізованій школі №196, вивчає культуру, історію, традиції європейських країн та плекає із вихованців українців-європейців. Саме зараз багато здобувачів освіти

спеціалізованої школи №196 перебуває за межами держави, знайомиться з культурою, суспільством інших країн. Мета євроклубу «Вітрила дружби»:

- сприяння становленню активної громадянської позиції вихованців;
- створення сприятливих умов для самореалізації здобувачів освіти;
- вироблення нового стилю відносин, поведінки, мислення;
- плекання міжнаціональної та міжетнічної толерантності, навчання культурі миру;
- підготовка молоді до життя в об'єднаній Європі.

У євроклубі «Вітрила дружби» діти розширюють свій діапазон знань про Європу, країни Європейського Союзу, євроінтеграційні процеси і співпрацю України та ЄС взаємодопомогу тощо.

В. О. Сухомлинському довелося жити і працювати у непростий політичний час. Громадянам ХХІ ст. важко зрозуміти, чому слова «комуністичний», «соціалістичний», і таке інше у ряді робіт педагога повторюються у кілька разів більше ніж «педагогічний». Але хочеться підкреслити, що навіть тоді він піднімав питання про необхідність відродження національного менталітету. У його творах – це своєрідні штрихи до національно-патріотичного виховання.

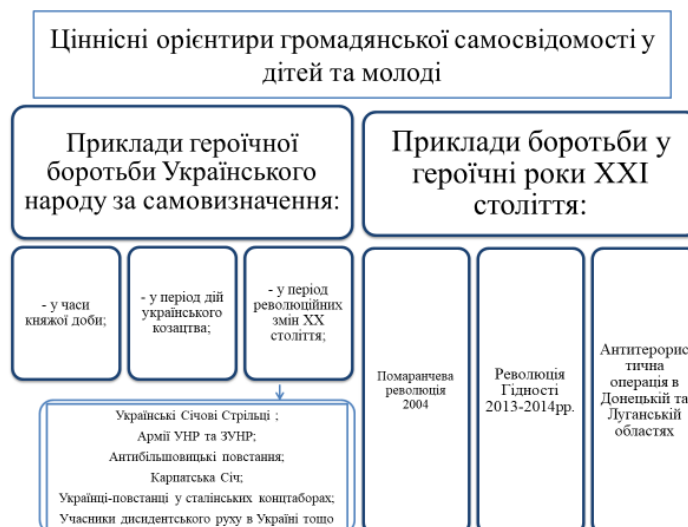
За В. Сухомлинським, «кожен народ продукує свою систему етнічних цінностей, яка найповніше відображає його ментальність, особливості національної свідомості», «...розкриває кращі набутки етнічних засад виховання».

В. О. Сухомлинський ставив і розв'язував проблему формування в молоді національного та естетичного світобачення: «У душі дітей мають увійти найкращі народні традиції й стати святим законом, бо не можна уявити народ без імен, без пам'яті, без історії».

Сучасність вимагає глибокого аналізу цієї ділянки роботи. Провівши у спеціалізованій школі №196 педраду «Шляхи реалізації Стратегії національно-

патріотичного виховання дітей та молоді на тлі подій сучасності, у спеціалізованій школі №196», визначили

1.

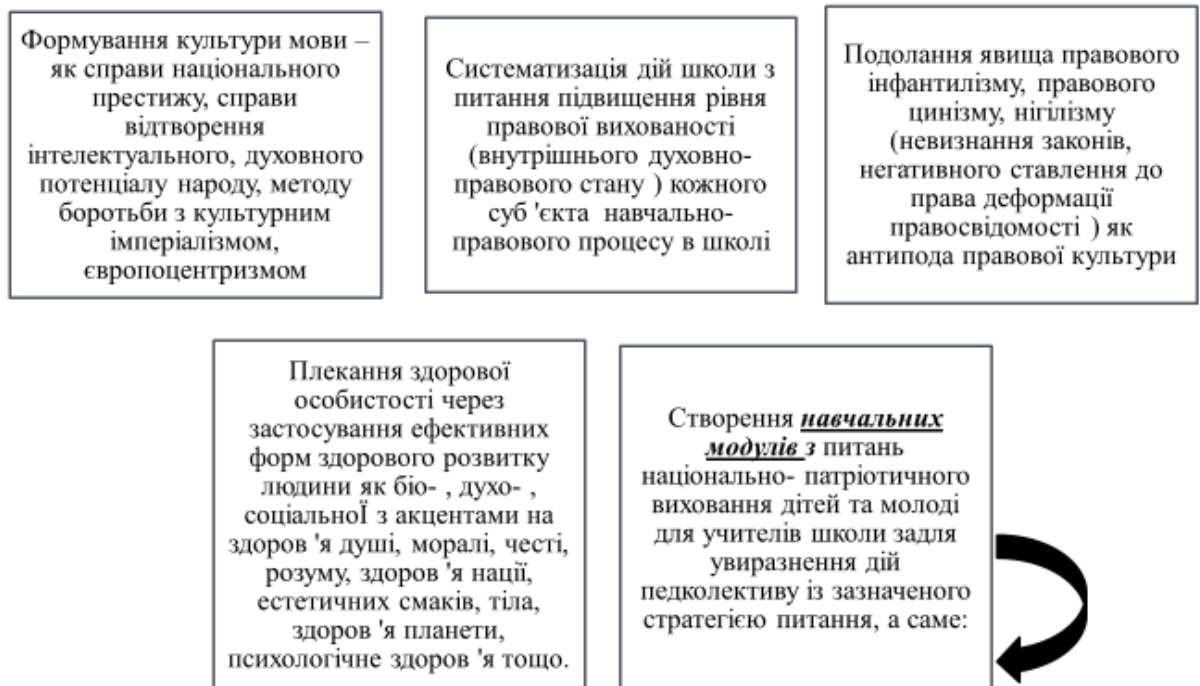
І тепер уже: війна росії проти України з 24.02.2022

2. Складові національно-патріотичного виховання

3.

Напрямки діяльності школи з національно-патріотичного виховання учнів

4.

Орієнтири діяльності педагогічного колективу

5.

6. Назвали існуючі і заплановані стратегічні центри закладу національно-патріотичного виховання в мережі акметехнологій

Навчальні модулі з питань національно-патріотичного виховання дітей та молоді для вчителів школи

Співпраця з ветеранами ООС та воїнами-захисниками незалежності України.

7. Розставили всі акценти дій щодо національно-патріотичного виховання

Діяльність педагогічного колективу спеціалізованої школи №196 у царині національно-патріотичного виховання – це данина Велетню Педагогічної Думки – В.О. Сухомлинському. Найкраща пам'ять – це справа, яка має продовження, має майбутнє.

У драматично-трагічному 2014 році у YouTube з'явилося звернення учнів спеціалізованої школи №196 до громадян світу українською, російською, англійською, німецькою, італійською, іспанською мовами. Діти намагалися пояснити усім хід кривавих подій на Майдані Незалежності, розказати про Ангелів Небесної Сотні... А потім була волонтерська допомога воїнам АТО, ООС, воїнами російсько-української війни зустрічі з ними, листування... Школа має кілька подяк від різних військових частин, що перебувають у зоні бойових дій і безцінний подарунок – бойовий прапор із підписами і побажаннями воїнів різних періодів війни за незалежність у XXI ст.

В. О. Сухомлинський писав, що дітям всяк час треба давати можливість самостійно оцінювати ситуацію, що склалася, шукати вирішення проблеми.

Цінними орієнтирами діяльності педколективу спеціалізованої школи №196 стало дослідження громадянської свідомості у дітей. По-дорослому окреслилися їх думки:

- «Я дуже люблю Україну і буду боротися за своє щастя на цій землі».
- «Я будуватиму своє життя саме в Україні!»
- «Не треба шукати іншу країну! Треба зробити кращою свою! Тільки так можна бути по-справжньому щасливим».

Учасники дослідження (учні 6-11 класів) усвідомлено самоідентифікували себе у просторі національно-патріотичних ідей та подій сучасної ім України:

- «Якщо не ми, то хто ж подбає про неньку Україну?»
- «Ніщо так не зігриває душу, як думка про те, що моя доля з'єднається з долею народу».
- «Де б я не жила, я з упевненістю можу сказати: «Я хотіла б бути дійсно потрібною своєму народу».
- «Сьогодні кожен українець має поважати минуле держави і знайти своє гідне місце в сучасному житті, щоб зробити внесок у майбутнє України».
- «Я люблю свою Батьківщину і українську землю, місце, де я народився і живу».
- «Для того, щоб Україна ставала кращою, ми, українці, повинні об'єднати свої зусилля, повинні стати єдиною родиною, як мріяв про це Т. Шевченко».
- «Я з тих, хто понад усе прагне миру!»
- «Після Революції Гідності багато дітей усвідомили, що таке справжній патріотизм».

- «Зараз нашу країну втягнуто у війну. Планую стати програмістом і навчитися будувати системи контролю важкої техніки в умовах війни. Це полегшить працю військових і зменшить кількість жертв на війні».

- «Одержавши військову підготовку, я піду захищати Україну. І я воюватиму не тому, що мене заставили. Я буду це робити, тому що це потрібно. Мені в моїй країні все подобається».

- «Найбільше діти хочуть миру і спокою в нашій державі».

Спільними зусиллями учнів та педагогів спеціалізованої школи №196 було створено відеоролики «Ні – війні і насиллю!», «Лист – побажання воїнам».

Цікаві думки зустрічаємо у працях В. О. Сухомлинського про моральне виховання. Він стверджує, що «моральна культура – це не сума знань, які слід зберігати у пам'яті, а те, що відкладалося у людській душі від знань глибоко усвідомлених, пережитих. Головна ланка морального виховання – плекання громадянської позиції, поглядів, переконань, почуттів, вчинків, єдності слова і думки.

Він навіть створив своєрідну азбуку моральної культури.

- Ти живеш серед людей. Не забувай, що кожний твій вчинок, кожне твоє бажання відображається на людях, які тебе оточують. Знай, що існує межа між тим, чого тобі хочеться, і тим, що можна. Перевіряй свої вчинки питанням до самого себе: чи не чиниш ти зла людям, чи не створюєш для них незручні ситуації? Роби все так, щоб людям, які оточують тебе, було добре.

- Ти користуєшся благами, які створено іншими людьми. Плати їм за це добром.

- Всі блага і радощі життя створено працею. Не працюючи, не можна чесно жити. Народ вчить: хто не працює, той не їсть. Ледащо, нероба – це трутень, який споживає мед працюючих бджіл. Навчання – твоя найкраща праця. Ідучи у школу, ти йдеш на роботу.

- Будь добрим і чуйним до людей. Допомагай слабким і беззахисним.
- Допомагай товаришу, який потрапив у біду. Не чини зла людям.

Шануй і поважай матір та батька, бо вони дали тобі життя, вони виховують тебе, вони хочуть, щоб ти став чесним громадянином, людиною з добрим серцем і чистою душею.

- Не будь байдужим до зла. Борися зі злом, обманом, несправедливістю. Будь непримиренним до кожного, хто прагне жити за рахунок інших людей, чинить зло іншим людям, краде у суспільства.

В.О. Сухомлинський закликає юних розуміти силу добра:

- «Прагни чинити добрі справи», адже «виховання гуманізму, людяності здійснюється тільки через творення добра». «Поступово ці вчинки стають звичкою».

- «Багаторазово пережите почуття радості, що супроводжує добрі вчинки у дитинстві з часом стане тим голосом совісті, який свідчить про високу моральну свідомість».

- «Основа високоморальних звичок = ставлення до речей: у цих речах олюднюється праця, втілюється майстерність, працелюбність, а значить і моральне достоїнство людини. Емоційне ставлення через речі до праці, а через працю до людини і суспільства – це винятково важлива умова формування моральних звичок». Шлях до добра.

Істини добра прості:

- ❖ «Якщо ти побачив, що земля під кущем троянди, персикового дерева, молоді яблуньки висохла і розтріскалася, розрихли її, полий...»

- ❖ «Підніми на дорозі уламок металу, який хтось викинув чи загубив... здай, бо кожен грам металу = маленька частина машини».

- ❖ «Побачив папірець у дворі, в коридорі, в класі – підбери, вкинь у ящик для сміття».

❖ «Здаючи після роботи інструмент, перевір його: чи не треба його «обновити». Здавай інструмент у кращому вигляді, ніж брав».

❖ «Книга, яку повертаєш у бібліотеку, має бути у значно кращому стані, аніж ти її одержав; пам'ятай: книга народжується шляхом праці багатьох людей».

❖ «Ці вчинки не режимна вимога, а уроки життя, які формують переконання у тому, що перекладати на іншого свою працю і свої обов'язки антиморально».

❖ «Знання перетворюються у переконання не від частого повторення вчинків. Знання стають переконанням лише за умови, що вчинок дає можливість відчуття правоти, хвилює дитину, залишає у її душі відчуття радості, бадьорості, духовної піднесеності».

Беззаперечно, що добро – це світло душі. У час складних і драматичних подій у державі важливо не просто зберегти іскринки добра у душах дітей, а допомогти їм увійти у чарівність осяяності прекрасним.

В. О. Сухомлинський дбав про те, щоб діти берегли світ навколо себе, про екологізацію освітньо-виховної діяльності закладу.

Економічні катаклізми, екологічні катастрофи, цунамі, тайфуни, смерчі – відповідь природи на некоректні дії людини. Планета потерпає від забруднення. Повітряна оболонка навколо Землі змінила свій колір. Прекрасні колись місця перетворюються на сміттєзвалища, пустелі, урвища, безодні...

Звичайно, на порі – екологізація освіти з акцентом на заходи валеологічного змісту, де прослідковується (і теоретично, і практично) екологічне виховання, де мають місце акції екологічного змісту, де учні вивчають екологічні проблеми світу, України, Європи, міста і шукають шляхи їх вирішення, тим самим захищаючи майбутнє.

У спеціалізованій школі №196 діє центр енвайронментології.

Енвайронментологія (англ. Environment – навколишнє середовище, довкілля) – наука про оточуюче людину середовище та їхній взаємний вплив одне на одного. У більш широкому трактуванні під енвайронментологією розуміють науковий напрямок, що вивчає весь комплекс проблем використання, охорони і відтворення умов довкілля.

У шкільному центрі енвайронментології учні знайомляться

- з науковою теорією природокористування;
- з вченням про охорону природи;
- з сучасною концепцією сталого розвитку суспільства.

Беруть участь

- у реалізаціях проєктів екологічного змісту;
- в акціях по благоустрою довкілля;
- у природоохоронних діях (годують птахів узимку, виготовляють шпаківні, висаджують молоді дерева, доглядають насадження навколо школи, дбають про енергозбереження тощо);
- в акції «Година Землі» (щорічно);
- у квест-іграх, квест-уроках, флешмобах, присвячених проблемам планети, Європи, міста, України тощо.

Програма ж екологізації спеціалізованої школи №196 – це діяльність за такими напрямками:

- збагачення програм усіх предметів еколого-моральним змістом;
- розробка та впровадження в освітній процес нових предметів і спецкурсу з екології;
- посилення екологічної моральності у позаурочній роботі в заходах морально-естетичного характеру;

- дослідницька робота учнів в рамках дитячого екологічного об'єднання задля одержання теоретичних знань та формування практичних навичок з охорони навколишнього середовища та дослідницької роботи в природі;
- спілкування з природою.

Простір педагогічної думки В. О. Сухомлинського – безмежний. Тут можна знайти необхідні поради і настанови. Навіть із далечі Незворотності Він підтримує педагогічні новації, бо вони є завершенням або продовженням проєктів, які свого часу розпочинав Сам. Зокрема, як людина, що була добре обізнана з психологією, розумів значимість діагностування учнівського колективу задля моделювання, прогнозування майбутнього вихованців. У нього читаємо:

- «Дорогий мій колего! Щоб стати справжнім вихователем, треба пройти... школу сердечності: протягом тривалого часу пізнати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується ваш вихованець».

- «Мене завжди вражало багатогранне, іноді зовсім несподіване відбиття (у В.Сухомлинського преломление) горя, а нерідко і злості у дитячих серцях. Я переконався, що найстрашніше у житті – це покалічене, понівечене дитяче серце і що саме воно найбільше потребує любові, ласки, турботи, уваги, добра».

- «Творчість педагогічного колективу невіддільна від наукового дослідження власної праці і глибокого вивчення дитини».

В. О. Сухомлинський спонукав учителів «до глибокого аналізу з урахуванням психологічних та індивідуальних особливостей кожного учня».

Діагностування стало основою діяльності педагогічного колективу спеціалізованої школи №196 ще у 90-х роках ХХ століття. І зараз школа має величезний досвід психодіагностичного аналізу діяльності, сутності, особистісних характеристик учнів школи, учителів, батьків. Щорічно, відповідно

до тієї чи іншої теми дослідження, «запускаються» у дію методики різної направленості та акцентованості. У школі здійснюється психолого-соціальний супровід дітей, що опинилися у складних життєвих ситуаціях; дітей, що травмовані війною, втратою рідних, зміною місця проживання на кожного учня школи заведено психолого-діагностичну карту; ведуться різноматематичні діагностування. Психолог школи та соціальний педагог вибирають для досліджень найцікавіші із методик, ті, які дають найдетальніший аналіз того чи іншого явища. Уже не досягнути тієї кількості методик і форм дослідження, які мали місце у школі за всі роки. Тому що лише за останні навчальні періоди було використано такі із методик і тестів:

1. Визначення стилю поведінки особистості в конфліктній ситуації.
2. Анкета визначення комп'ютерної та інтернет залежності.
3. Формування шкільної мотивації.
4. Визначення потенційних навчальних можливостей.
5. ДВОР.
6. Оцінка відносин підлітка з класом.
7. Виявлення ситуацій, що провокують лихослів'я.
8. Методика незакінчених речень.
9. Адаптація 1-х, 5-х класів.
10. Здібності учня.
11. Виявлення моральної орієнтації учня.
12. Рівень сформованості громадських якостей в учнів.
13. Визначення рівня відповідальності старшокласників.
14. Молодь і протиправна поведінка.
15. Тест особистісної зрілості учня.
16. Аналіз міжнаціональної терпимості.
17. Анкетування задля попередження суїцидальних настроїв.

Освітняни мають постійно дбати, щоб діти у закладах освіти почували себе комфортно. Від цього залежить емоційний стан учнів і, звичайно, якість одержаних ними знань.

В. О. Сухомлинський писав: «Об'єкт нашої праці – найтонші сфери духовного життя особистості, де формуються розум, почуття, воля, переконаність, самосвідомість». Тож – «найважливіші інструменти впливу – слово, краса докільля і мистецтва». А «вплив вихователя на вихованця я б порівняв із впливом музики».

Педагоги спеціалізованої школи №196 теж розглядають педагогічну справу як мистецтво. Свого часу у школі було запроваджено різні види і форми роботи арт-терапії, де особливі акценти було розставлено у живописотерапії та музикотерапії.

Метод живописотерапії дозволяє експериментувати з почуттями, досліджувати і виражати їх на символічному рівні. Тут мають місце:

- «Кольоротерапія» – гра кольорами, колір почуття, колір-настрій;
- «Пальчикове малювання» (без страху перед помилками!);
- «Малюнок настрою через асоціації з порами року» тощо.

Метод музикотерапії дає можливість активізувати приємні емоції, що спонукають мелодіями, тонізують центральну нервову систему, покращують обмін речовин, стимулюють дихання і кровообіг.

Складові програма «Вітоніка» такі:

- «Єйдотоніка» – музика кольору;
- «Лінгвотоніка» – музика слова;
- «Хореотоніка» – музика руху;
- «Валеотоніка» – музичні уроки здоров'я.

Увівши в актив діяльності школи музикотерапію, освітяни закладу зрозуміли, що музичне виховання відіграє важливу роль у духовному становленні

особистості людини. «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї, - писав видатний український педагог В. О. Сухомлинський. - Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури».

Музично-художньо-педагогічне спілкування (звук-слово-колір) – процес складний, багатогранний динамічний, де емоційний аспект є визначальним.

Музична педагогіка, як складова загальної педагогіки, допомагає опонентам освітнього процесу збирати розгублену мудрість століть та повертати її до осмислення ключових проблем, актуальних часу. Через розвиток чутливості учнів до музики вводимо вихованців у світ добра і краси, виховуємо здатність до активної різнобічної діяльності, сприяємо розвитку художньо-творчих здібностей дітей.

Говорячи про одухотвореність освітньо-виховної діяльності школи, В. О. Сухомлинський, мабуть, і орієнтував педагогів на використання благодатного джерела натхнення – музики.

Музикотерапія та методи арт-терапії стануть у нагоді і у питаннях соціалізації молоді. В. О. Сухомлинський виділяв цю ділянку в роботі педагогів як одну із пріоритетних.

Проблеми і труднощі соціалізації молоді є важливими і актуальними, а результат відобразиться на характері змін сучасного суспільства.

У широкому розумінні соціалізація розглядається як процес формування соціальних якостей людини як представника певного суспільства, як втілення соціально значимих рис суспільства в конкретній людині через її адаптацію, інтеграцію і соціальну активність.

На індивідуальному рівні вирішальними факторами соціалізації молоді людини виступають сім'я, школа, установи, заклади, армія, засоби масової інформації, соціальні мережі тощо.

Традиційним основним інститутом соціалізації в суспільстві виступає СІМ'Я.

Протягом тривалого часу вона була єдиним джерелом інформації для дитини про існуючу систему цінностей у суспільстві, формувала характер, моделі поведінки, самосвідомість.

Проте: надмірна зайнятість батьків роботою або її пошуком, міграція і заробітчанство, конфлікт поколінь, консерватизм або повне невігластво у підходах до виховання, агресивний вплив «інформаційної» революції, нерозуміння батьками того, що відбувається в суспільстві, психологічна нестабільність, породжена війною, значно зменшують роль сім'ї в соціалізації дитини.

На сьогодні і освіта не може ефективно виконувати роль інституту соціалізації в суспільстві, сама перебуваючи в ситуації постійних перманентних змін і стану турбулентності із-зі безкінечних реформ та нововведень. Постійне експериментаторство ні на користь самій освіті, ні молодим людям, ні взагалі процесу соціалізації в суспільство. Система освіти в Україні стала експериментальним майданчиком, де кожна політична сила, любий суб'єкт політики вважає своїм обов'язком щось змінити й навіть зараз у час агресії росії проти України. Престижність (особливо вищої освіти) настільки впала, що значна частина молоді мріє вчитися за кордоном, а багато хто вже спробував і пробує і не бачить себе в Україні.

На жаль, одним з найбільш впливових факторів соціалізації молоді в сучасних умовах є інтернет. Але! Прості, доступні соціальні мережі стають основним джерелом інформації, не знаючи ні кордонів, ні табу, не приписів, ні

взагалі будь-яких форм контролю: батьківського, суспільного, державного, морального і навіть правового. Тому усе ж заклад освіти має взяти на себе функцію «контролера»:

Навчити дітей і учнівську молодь:

- безпеці користування можливостями інтернет-мережі;
- культурі спілкування в інтернеті;
- мовним нормативам цивілізованого спілкування.

Організовувати:

- спільну діяльність (так звані КТС);
- участь в акціях, реалізації проєктів.

Проводити:

- тренінгові програми різнотематичного спрямування;
- квест-ігри, флешмоби.

Діяти превентивно для захисту дітей від булінгу, насильства, сексуального рабства, суїцидальних настроїв, пропаганди насильства, расизму, всездозволеності, культу сили, гомофобії тощо.

Активізувати інновіційність дії учнівського самоврядування (у спеціалізованій школі №196 м. Києва – це «Країна Роксоланія», в якій діють різнотематичні суцвіття добрих справ з грудня 1990 року! Створення Країни Роксоланії, як оригінального дитячого об'єднання, ініціювала автор статті – Олейничук І.М. за власним проєктом. Інші «Країни Роксоланії» у межах Київської області і далі - плагіат)

І хоча сім'ї сучасності самоухиляються від участі в соціалізації молоді, усе ж слід активізувати участь батьківської громадськості і нагадати їм поради В. О. Сухомлинського. Великий педагог радить «матерям і батькам вивчати історію свого народу, виробляти шанобливе ставлення до близьких, оскільки

святими є слова «народ», «мати», «батько», «син». Пристрасно звучать поради В. О. Сухомлинського батькам:

- ✓ «Виховуючи свою дитину, ти виховуєш себе».
- ✓ «Головний зміст і мета сімейного життя – виховання дітей. Головна школа життя – це взаємини чоловіка і дружини, батька і матері».
- ✓ «Поважайте дитяче бажання бути хорошим, бережіть його як найтонший рух людської душі, не зловживайте своєю владою, не перетворюйте мудрості батьківської влади в деспотичне самодурство».
- ✓ «Дитина – дзеркало родини: як у краплі води відбивається сонце, так у дітях відбивається моральна чистота матері і батька».

Система роботи з батьками, яку пропонує В. О. Сухомлинський, цілком відповідає сучасності:

В. О. Сухомлинський пропонує таку систему роботи з батьками:	Сучасність йому відповідає:
Організація дружнього, цілеспрямованого, батьківського колективу на основі спільних інтересів – виховання дитини	Актуально! Застосувати діапазон сучасних інтерактивних можливостей з акцентом на кращі здобутки минулого
Педагогічна просвіта батьків (акцент на різновікову психологію дітей)	Актуально. Постійний пошук нових форм роботи з батьками
Індивідуальні форми роботи з батьками, з сім'єю (без дітей!) Особливу увагу в бесідах приділяти віковій психології особистості, теорії фізичного, інтелектуального, морального, естетичного виховання	Задіяти усі можливі сучасні інституції та фахівців різного психолого-педагогічного спрямування
«Материнська школа» (Адже: найважливіше виховання – це виховання дитини у сім'ї)	Школа молодих батьків Психологічні години Школа відповідального батьківства
Систематична організація конференцій, присвячених актуальним питанням освітньо-виховної роботи	Конференції ради школи
Тісна співпраця з батьками	Відмова від традиційних батьківських зборів Акцент на індивідуальне спілкування

Не можна не погодитися з думкою В. О. Сухомлинського: «Згідно мого глибокого переконання, педагогіка має стати наукою для всіх – і для вчителів, і

для батьків». Проте батьки сучасних здобувачів освіти без особливого ентузіазму ідуть на контакт із школою. Тому у спеціалізованій школі №196 м.Києва педагоги вирішили відмовитися від традиційного спілкування з батьками учнів і обрати більш сучасні форми роботи. На думку педагогів, нові способи спілкування з батьківською аудиторією можуть принести справді дієві результати. Це:

- Співпраця в інтернет середовищі за допомогою програм Google, Viber, Telegram.

- Спілкування батьків класів у соціальній мережі:

- створення спільнот;

- обмін інформацією;

- фотозони;

- одержання консультацій (акцент на професійну діяльність).

- Використання інтернет-можливостей (зокрема в Google акаунт) для проведення опитування, тестування, діагностики адресно (психологом, класним керівником, соціальним педагогом, адміністрацією школи).

- Створення учительських блогів з інформацією для батьків (психолого-педагогічний інструментарій з акцентом на віковий контингент та вікові особливості здобувачів освіти).

- Створення блогу «Школа відповідального батьківства».

- Електронна сторінка психолога (запаролена, як електронний щоденник, з конфіденційною інформацією для батьків).

- Скайп-бесіда «Жива розмова» з попереднім запитом та за згодою сторін; анонсовано день, час, аудиторію, проблематику, реферальне посилання.

- Вебінари для батьків (організатор – заклад освіти, анонсується заздалегідь актуальна тема, час, проведення та реферальне посилання).

Цікавою може стати співпраця батьківської громадськості, здобувачів освіти і педагогів у реалізації ідей В. О. Сухомлинського через творчу палітру арт-акцентів, а саме:

- Конкурс художнього слова (казки, легенди, притчі В.О. Сухомлинського).
- Арт-імпровізації за творами В. О. Сухомлинського.
- Розігрування педагогічних ситуацій по типу «Я – Сухомлинський», «Діалог з В. О. Сухомлинським» тощо.
- Створення осередку (центру) В. О. Сухомлинського у закладі освіти – вивчення новітніх педагогічних технологій.
- Форум театр (використання для міні-вистав ідей В. О. Сухомлинського).
- Відеоролики (художні есе, публіцистичні есе, соціальні плакати з акцентом на педагогічні твердження В. О. Сухомлинського).

Кожне педагогічне починання потребує ентузіастів, здатних осмислити будь-які сходинки поступу і вийти на-гора переможцем. Сучасне покоління дітей з їх електронними «друзями» не має відчуття поваги до книги, не переживає того особливого натхнення зустрічі з новою книгою, стаючи на поріг бібліотеки. Але як би хотілося, щоб усе було інакше!

На думку В. О. Сухомлинського, «аби дитина виросла справжньою людиною, її розум і душа мають працювати в діалозі з книгою», тому що «мудрість є найважливішою прикметою людини». Як намистинки, нанизуємо із творів Сухомлинського: «мудра людська любов», «мудрість життя», «гідність – як мудрість тримати себе в руках»... І все це йде від Книги.

В. О. Сухомлинський дослідив роль книги і читання у формуванні всебічно розвиненої творчої особистості. У його працях багатогранно представлена проблематика керівництва читанням дітей різних вікових категорій, показано

роль керівника читання (вчителя, бібліотекаря, батьків, інших інституцій), розроблені такі наукові проблеми, як:

- спрямованість керівництва читанням на загальнотворчий і літературно-естетичний розвиток учнів;
- виховний потенціал дитячої книги в інтелектуальному, емоційному, моральному, естетичному розвитку дитини;
- взаємозв'язок читання з усіма сферами духовного життя дитини (навчання, праця, гра, творчість);
- послідовне об'єднання освітніх і виховних зусиль школи, бібліотеки, сім'ї, громадськості в керівництві читанням школярів.

Важливим підґрунтям у реалізації проблем виховання громадянина-патріота слугують педагогічні ідеї й творча спадщина великого педагога Василя Олександровича Сухомлинського.

Бібліотека у спеціалізованій школі №196 – є центром духовної культури, а не книгосховищем, а бібліотекар є носієм бібліокультури, духовної, національної, а не ключницею у книгосховищі. І хоча захопити сучасну дитину читанням завдання не просте, бібліотекар школи апробує нові і цікаві форми роботи, залучаючи до здійснення задумів якомога більше дітей. Це літературні години, вечори, уроки; бібліотечні години, бібліотечні флешмоби, рекламні акції, конкурси читців, імпровізації на тему прочитаних творів, літературні вернісажі, усні альманахи, різнотематичні конференції, бібліошоу, тематичні виховні години тощо.

Учні спеціалізованої школи №196 цінують працю бібліотекаря, радо співпрацюють у різних питаннях.

«Як у кожній родині, у школі мають бути свої традиції» – так говорив В. О. Сухомлинський, з теплотою згадуючи традиції, що мали місце у Павлиській школі. А були вони там такі:

✓ Зустріч з майбутніми 5 кл. і з тими, хто прийде у школу (5-тирічки, 6-тирічки)

✓ Червень: зустріч уже з імовірними першачками

✓ Перший дзвоник з акцентом на першачків

✓ Останній дзвоник з акцентом на випускників

✓ Випускний

✓ Зустріч з випускниками

✓ Свято матері

✓ Свято дівчаток

✓ Свято весни

✓ Свято квітів

✓ Свято птахів

✓ День пам'яті

✓ День Невідомого героя

✓ Зимове свято снігового містечка

Різноманітні трудові традиції:

• Виготовлення подарунків школі

• Виготовлення (влітку) наочності для кабінетів

• Прикрашання класних кімнат у школі у святкові дні

• Праця у час весняного та осіннього Тижня саду (обмін саджанцями)

• День першого снопа

• Свято першого хліба

• Літній сінопокіс

• Благоустрій місцевості

• Допомога (посильна) батькам однокласників (інвалідам, ветеранам праці, людям похилого віку, представникам неповних сімей) тощо.

У спеціалізованій школі №196 і зберігають давні традиції закладу, і започатковують нові. Їх уже немало. І всі вони цікаві:

- ❖ Зустріч із батьками майбутніх першокласників (індивідуальні, конференція)

- ❖ Перший дзвоник (з акцентом на першачків)

- ❖ Останній дзвоник (з акцентом на випускників)

- ❖ Випускний вечір

- ❖ Тижні фізкультури і спорту

- ❖ Калейдоскопи знаменних та пам'ятних дат

- ❖ Парад суцвіть Країни Роксоланії

- ❖ День Учителя

- ❖ Історико-спортивне свято (квест-гра) «Козацькому роду – нема переводу»

- ❖ Дні пам'яті (різноматичні: жертв Голодоморів; геноциду кримськотатарського народу; політичних репресій; вшанування пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та дітей, які загинули внаслідок збройної агресії росії проти України; пам'ять жертв Голокосту та інші)

- ❖ Допомога притулку бездомних тварин

- ❖ Традиційні шкільні тижні: культури спілкування, ввічливості, здоров'я, родинного дерева, національної пам'яті, антиалкогольної, антитютюнової, антинаркотичної пропаганди

- ❖ Традиційні тематичні тижні (науки, миру, боротьби з насильством, проти расизму, антисемітизму, спільних дій в інтересах дітей, писемності і мови, пісні)

- ❖ Традиційні предметні тижні (гуманітарного циклу, природничого циклу, художньо-естетичного циклу тощо)

❖ День відкритих дверей для батьків майбутніх першокласників та для дітей – майбутніх першачків (листопад)

❖ День Героя (до Дня захисника України, до дня Гідності і Свободи, Дня Збройних сил України, Ангелів Небесної Сотні, Дня вшанування учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, Дня Героїв Крут, воїнів-інтернаціоналістів, воїнів російсько-української війни)

❖ Тиждень родинно-побутової культури в школі

❖ Посвячення першокласників у школярі та члени Країни Роксоланії (грудень)

❖ Традиційний шкільний тиждень доброчинності і здоров'я (січень)

❖ День миру

❖ Інтелектуальні турніри до Дня Соборності України

❖ Допомога птахам взимку

❖ Зустріч з випускниками

❖ День щастя

❖ Свято Букваря

❖ Великодній тиждень добра

❖ Свято весни і праці

❖ Екологічний місячник

❖ День Землі

❖ День вишиванки

❖ День тематичної одяганки

❖ День Європи

❖ Благоустрій території тощо.

Василь Олександрович Сухомлинський. Справді видатний Педагог. Справді непересічна постать на перехрестях минулого, сучасного і прийдешнього. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського – оазис для

кожного спрагло мандрівника, що у пошуках педагогічних багатоцінностей не відразу знайшов стежку до цілющих джерел. Кожну істину, одержану від В. О. Сухомлинського, хочеться назвати пелюстково, ніжно-трепетно, ласкаво, щоб увійшло у ці істини свято життя – і вони бурхливо, як весняне повноводдя, увійшли у сучасність Незабутностями від В. О. Сухомлинського:

- Гідність – це мудра влада тримати себе в руках.
- Корінь гідності – в благородних переконаннях і думках.
- Егоїзм – першопричина раку душі.
- Невдячність – не тільки невігластво душі, а й саме по собі зло.
- Нікчемність – рідна сестра підлості.
- Добрі бажання живуть у душі того, хто вміє віддавати сили своєї душі

іншим людям.

- Добрі почуття – перший сторож совісті.
- Совість – це емоційний страж переконань.
- Любов – це насамперед відповідальність, а потім уже насолода, радість.
- Спочатку станьте світлом самому собі. І нехай це світло розсіє вашу

внутрішню темряву і слабкість.

Скільки сонячності у Його словах! Скільки щирого бажання бачити світ прекрасним!

Нема для Нього краю й забуття,
Його слова – завжди світанок думки!
Яка б не стала й не прийшла пора,
Не опада цвіт їхньої квітучості.

*

Його слова – наука і підтримка.
Його думки – це сходинки пізнання.

Його ідеї – мережа натхненна
Педагогічної майстерності і вправності.

*

Це – барвограй і барвоцвіт.
Це – музика. Гармонія умінь і почуттів.
Це – сила мудрості. Невичерпальність правди!
Дороговказ для всіх учителів.

І. Олейничук

Джерела не висихають і не замулюються, коли до них приходять Люди.
Немає кінця тому, що всяк час знову стає початком. Початок – дорога –
здійсненність – це глибина мудрості Василя Олександровича Сухомлинського.

Література

1. В. О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5-ти томах. Видавництво «Радянська школа», 1979.
2. Золотослів педагогічних думок В.О.Сухомлинського, підготовлений у Центрі позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва.
3. Педагогіка, спрямована в майбутнє / авт.-упор. Кириченко В., Ковганич Г. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 118 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII; № 3143-IX від 10.06.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Наукове видання

ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ СУХОМЛИНСЬКИЙ: НАДИХАЄ
НАВЧАЄ, РОЗВИВАЄ

Матеріали педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Особистісно-професійний розвиток педагога у вимірах сьогодення», м. Київ, 20 вересня 2023 р.

Електронне видання

Автор-упорядник: Ковганич Г. Г.

Упорядники: Безрук К. О., Ковальчук Г. С.

Комп'ютерне верстання: Безрук К. О., Ковальчук Г. С.